

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Ширнэнбаньдын АДЬШАА

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон,
Утас: 26-61-40, Факс: 32-70-16
E-mail: adishaash@parliament.mn
http://www.parliament.mn

2022.11.09 № УИХ-03/10600

танай _____-ны № _____-т

Хуулийн төсөл өргөн
мэдүүлэх тухай

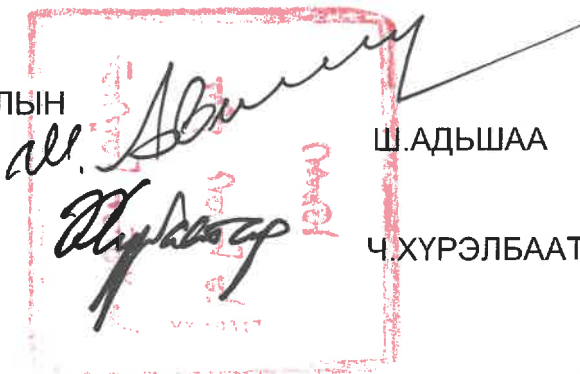
Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 26 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1-д заасан бүрэн эрхийнхээ дагуу “Нөхөх олговор олгох тухай” хуулийн төслийг санаачлан боловсруулж, өргөн мэдүүлж байна.

Уг хуулийн төслийг Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдаанаар хэлэлцүүлж өгнө үү.

Хавсралт ⁵⁹ хуудастай.

Хүндэтгэсэн,

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН

Ш.АДЬШАА

Ч.ХҮРЭЛБААТАР

000636

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Ширэнбаньдын АДЪШАА

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон,
Утас: 26-61-40, Факс: 32-70-16
E-mail: adishaash@parliament.mn
<http://www.parliament.mn>

2022.11.04 № УИХ-03/10454
танай _____-ны № _____-т

Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх
тов тогтоолгох тухай

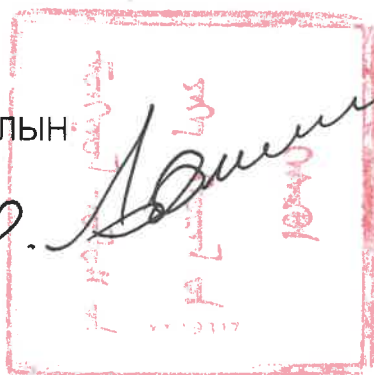
Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх заалт, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийнхээ дагуу “Нөхөх олговор олгох” тухай хуулийн төслийг санаачлан боловсрууллаа.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлд заасны дагуу хянан үзэж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх тов тогтоож өгнө үү.

Хуулийн төсөл, үзэл баримтлал, танилцуулга болон холбогдох материалыг хавсаргав.

Хавсралт 57 хуудастай.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН

Ш.АДЪШАА

000052

МОНГОЛ УЛС
ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗАР

20^{᠒᠒} он ¹¹ дугаар
сарын ^{᠒3} ны өдөр

Дугаар ¹⁰⁷ / ^{᠒᠖᠒7}

Улаанбаатар-12
Утас: 260817
Факс: 976-11-310011

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН Ш.АДЬШАА,
Ч.ХҮРЭЛБААТАР НАР ТАНАА ✓

Хуралдааны тэмдэглэл
хүргүүлэх тухай

Та бүхний санаачлан боловсруулсан Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төслийг хэлэлцсэн Засгийн газрын 2022 оны 10 дугаар сарын 19-ний өдрийн хуралдааны тэмдэглэлийг хүргүүлж байна.

Хүлээн авч, танилцахыг хүсье.

Монгол Улсын сайд,
Засгийн газрын Хэрэг
эрхлэх газрын дарга

Д.АМАРБАЯСГАЛАН

000225014154

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛЭЭС

Монгол Улсын Засгийн газрын 2022 оны 10 дугаар сарын 19-ний өдрийн хуралдааны 50 дугаар тэмдэглэлд:

“Ү.ХЭЛЭЛЦСЭН нь: Улсын Их Хурлын гишүүн Ш.Адъяаа, Ч.Хүрэлбаатар нарын санаачлан боловсруулсан Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төсөл

ШИЙДВЭРЛЭСЭН нь: Улсын Их Хурлын гишүүн Ш.Адъяаа, Ч.Хүрэлбаатар нарын санаачлан боловсруулсан Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төсөлтэй танилцаад дараахь саналыг хууль санаачлагчдад хүргүүлэхээр тогтов:

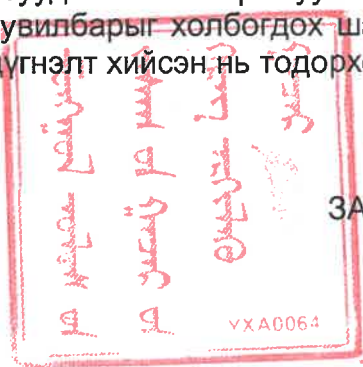
1. Хуулийн үйлчлэх хүрээг Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц төсөл төдийгүй үндэсний хэмжээний томоохон бүтээн байгуулалт, дэд бүтцийн төсөл, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд нийтлэг байдлаар үйлчлэх боломжтой эсэхийг нягтлах.

2. Төслийн нөлөөлөлд өртөх өрхөд олгох нөхөх олговрын хэмжээг 30 сая төгрөг байхаар тогтоосон үндэслэл, баримталсан аргачлал тодорхойгүй байх тул үнэлгээ тооцох аргачлал, үнэлгээний хэмжээг Засгийн газар тогтоох байдлаар өөрчлөх.

3. Нөхөх олговор олгох санхүүжилтийн эх үүсвэрийг БНХАУ-аас төсөлд зориулан олгох зээлийн хөрөнгөөс шийдвэрлэх нь Өрийн удирдлагын тухай хуулийн 6.2-т заасан “өр үүсгэж байгаа аливаа этгээд нь зээллэгийн хөрөнгийг зориулалтын дагуу үр ашигтай ашиглах, төсвийн сахилга батыг сахих” зарчимд нийцэхгүй, мөн хуулийн 24.1-д заасан гадаад зээлийн хөрөнгийн ашиглах хэлбэрт хамаарахгүй байна.

Түүнчлэн, БНХАУ-аас олгох зээлийн хөрөнгийг зөвхөн төслийн барилга угсралтын ажил, тоног төхөөрөмжийн нийлүүлэлт болон түүнтэй холбоотой бусад санхүүжилтэд зарцуулах бөгөөд төслийн талбайн бэлтгэл ажил, газар чөлөөлөлттэй холбоотой зардлыг санхүүжүүлэхийг тус улсын эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрөөгүй болно.

4. Хуулийн төслийн тандан судалгааны тайланд Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц төслийн нөлөөлөлд өртөж байгаа өрхөд нөхөх олговор олгох асуудлыг шинээр хуулийн төсөл батлахаас гадна өөр бусад зохицуулалтын хувилбарыг холбогдох шалгуур үзүүлэлтийн дагуу тандан судалсан, харьцуулсан дүгнэлт хийсэн нь тодорхойгүй байгааг анхаарах шаардлагатай.” гэжээ.

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗАР

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН

БАТЛАВ.

Ш.АДЬШАА

**НӨХӨХ ОЛГОВОР ОЛГОХ ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төслийг боловсруулах дараах хууль зүйн болон практик шаардлага байна. Үүнд:

1.1.Хууль зүйн үндэслэл, шаардлага

Монгол Улсын Үндсэн хуульд:

“Зургадугаар зүйл.

4.Төр газрын эзэнд газартай нь холбогдсон үүрэг хүлээлгэх, улсын тусгай хэрэгцээг үндэслэн нөхөх олговортойгоор газрыг солих буюу эргүүлэн авах, уг газрыг хүн амын эрүүл мэнд, байгаль хамгаалал, үндэсний аюулгүй байдлын ашиг сонирхолд харшаар ашиглавал хураан авч болно.

Арван зургадугаар зүйл.

Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ:

З/хөдлөх, үл хөдлөх хөрөнгө шударгаар олж авах, эзэмших, өмчлөх, өв залгамжлуулах эрхтэй. Хувийн өмчийг хууль бусаар хураах, дайчлан авахыг хориглоно. Төр, түүний эрх бүхий байгууллага нь нийгмийн зайлшгүй хэрэгцээг үндэслэн хувийн өмчийн эд хөрөнгийг дайчлан авбал нөхөх олговор, үнийг төлнө” гэж тус тус заасан.

1.2.Практик үндэслэл, шаардлага

Монгол Улс эрчим хүчний хараат байдлаас ангижрах, баруун бүсийн эрчим хүчний өсөн нэмэгдэж байгаа хэрэгцээг найдвартай эх үүсвэрээр хангах, импортын өндөр үнэтэй цахилгаан эрчим хүчийг дотоодын хямд эрчим хүчээр орлуулах зорилтын хүрээнд баруун бүсийн эрчим хүчний системийн горимын тохируулгын үүрэг гүйцэтгэх олон талын ач холбогдол бүхий 90 МВт-ын суурилагдсан хүчин чадал бүхий усан цахилгаан станцыг Ховд аймгийн Эрдэнэбүрэн, Мянгад сумдын нутагт барьж байгуулахаар болсон билээ.

Гэвч энэхүү бүтээн байгуулалтын төслийн нөлөөнд Баян-Өлгий аймгийн Баяннуур сум, Увс аймгийн Өмнөговь сумын нийт 270 айл өрхийн 1251 иргэн өртөж, амьжиргаанаасаа салах, эд хөрөнгөөрөө хохирох нөхцөл байдал тулгарсан. Энэ нь Монгол Улсын иргэний Үндсэн хуулиар олгогдсон бүрэн эрхийг шууд зөрчиж байгаа тул Үндсэн хуульд заасны дагуу төрөөс эдгээр иргэдэд нэг удаагийн нөхөх олговор

зайлшгүй олгох шаардлагатай болж байна. Өнөөдөр Монгол Улсын эдийн засгийн нөхцөл байдал гадаад нөлөөний улмаас хүндрэлтэй тулгарсан тул нөхөх олговорыг улсын төсвөөс гаргах боломж хязгаарлагдмал юм. Иймээс Монгол Улсын Засгийн газар, БНХАУ-ын Засгийн газар хоорондын “Зээлийн ерөнхий хэлэлцээр”-ээр шийдвэрлэгдсэн Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станцын бүтээн байгуулалтын санхүүжилт 288.5 сая ам.долларын үлдэгдэл хөрөнгөнөөс эдгээр 270 айл өрхийн иргэдэд олгох нөхөх олговорын асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой байна.

Дээр дурдсан хууль зүйн болон практик шаардлагуудыг үндэслэн Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц барьж байгуулах байршил, хилийн зааг дотор амьдарч буй, тус төслийн нөлөөлөлд өртсөн орон нутгийн иргэдэд нэг удаа 30 сая төгрөгийн нөхөх олговор олгох тухай асуудлыг тодорхой зохицуулсан Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төслийг боловсруулна.

Хоёр.Хуулийн төслийн бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1-д заасныг үндэслэн нийгмийн харилцааны төлөв байдал, шинээр үүссэн тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх, зохицуулах хууль шинээр батлах зайлшгүй шаардлагатай тул анхдагч хуулийн төсөл хэлбэрээр боловсруулна.

Хуулийн төсөлд уг хуулиар зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээг дараах байдлаар тусгана. Үүнд:

1.Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц барьж байгуулах байршил, хилийн зааг дотор амьдарч буй, тус төслийн нөлөөлөлд өртсөн орон нутгийн иргэн тус бүрд нэг удаа 30 сая төгрөгийн нөхөх олговор олгох тухай талаар тусгана.

2.Нөхөх олговорыг улсын төсвөөс бус, төслийн санхүүжилтийн үлдэгдэл хөрөнгөнөөс гаргуулах талаар тусгана.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсч болох нийгэм, эдийн засгийн үр дагавар

Хуулийн төсөл батлагдсанаар Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц барьж байгуулахад учирч болох сөрөг нөлөө, иргэдийн эсэргүүцэл зогсож, төслийн бүтээн байгуулалтын ажлууд жигдрэх бөгөөд үүнээс дараах эерэг үр дагавар гарна:

- Баруун бүсэд ойрын жилүүдэд байгуулагдах ганга, нефть, уул уурхайн ордууд, цемент, мах, арьс шир боловсруулах үйлдвэрүүдийг цахилгаан эрчим хүчээр хангах боломж бүрдэнэ.
- УЦС-ын барилга угсралтын ажлын үед 800-1000 хүн түр ажлын байр, ашиглалтад орсны дараа 60-80 байнгын ажлын байр шинээр бий болно.
- Баян-Өлгий, Увс, Ховд аймгийн цахилгаан эрчим хүчний хэрэглээг ОХУ-аас хангасны төлбөрт жил бүр 18-20 тэрбум төгрөг төлж буйг бууруулах боломж бүрдэнэ.
- Дотоодын найдвартай эх үүсвэртэй болсноор аж ахуйн нэгжүүд бизнес өргөжүүлэх боломжтой болж, түүнийг дагаад иргэдийн амьдрал дээшилнэ.
- Усан цахилгаан станцын усан сангийн дагуу аялал жуулчлал, амралт сувиллын газрууд байгуулагдаж, иргэдийн орлого нэмэгдэнэ.

- Загасны аж ахуй болон усалгаатай, хүлэмжийн газар тариаланг хөгжүүлэх боломж бүрдэнэ.
- Усан санд ихээхэн ус хуримтлагдсанаар орчны агаарын чийгшил нэмэгдэж орон нутгийн уур амьсгал, бэлчээрт эерэг нөлөө болох юм.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар нэмэлт хөрөнгө, зардал шаардагдахгүй болно.

Дөрөв.Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, уг хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон цаашид шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хуулийн тухай

Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуультай нийцсэн байна.

---oo0oo---

ТАНИЛЦУУЛГА

Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төслийн талаар

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Зургадугаар зүйлд “4.Төр газрын эзэнд газартай нь холбогдсон үүрэг хүлээлгэх, улсын тусгай хэрэгцээг үндэслэн нөхөх олговортойгоор газрыг солих буюу эргүүлэн авах, уг газрыг хүн амын эрүүл мэнд, байгаль хамгаалал, үндэсний аюулгүй байдлын ашиг сонирхолд харшаар ашиглавал хураан авч болно” гэж, Арван зургадугаар зүйлд “Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ:

З/хөдлөх, үл хөдлөх хөрөнгө шударгаар олж авах, эзэмших, өмчлөх, өв залгамжлуулах эрхтэй. Хувийн өмчийг хууль бусаар хураах, дайчлан авахыг хориглоно. Төр, түүний эрх бүхий байгууллага нь нийгмийн зайлшгүй хэрэгцээг үндэслэн хувийн өмчийн эд хөрөнгийг дайчлан авбал нөхөх олговор, үнийг төлнө” гэж тус тус заасан.

Монгол Улс эрчим хүчний хараат байдлаас ангижрах, баруун бүсийн эрчим хүчний өсөн нэмэгдэж байгаа хэрэгцээг найдвартай эх үүсвэрээр хангах, импортын өндөр үнэтэй цахилгаан эрчим хүчийг дотоодын хямд эрчим хүчээр орлуулах зорилтын хүрээнд баруун бүсийн эрчим хүчний системийн горимын тохируулгын үүрэг гүйцэтгэх олон талын ач холбогдол бүхий 90 МВт-д суурилагдсан хүчин чадал бүхий усан цахилгаан станцыг Ховд аймгийн Эрдэнэбүрэн, Мянгад сумдын нутагт барьж байгуулахаар болсон билээ.

Гэвч энэхүү бүтээн байгуулалтын төслийн нөлөөнд Баян-Өлгий аймгийн Баяннуур сум, Увс аймгийн Өмнөговь сумын нийт 270 айл өрхийн 1251 иргэн өртөж, амьжиргаанаасаа салах, эд хөрөнгөөрөө хохирох нөхцөл байдал тулгарсан. Энэ нь Монгол Улсын иргэний Үндсэн хуулиар олгогдсон бүрэн эрхийг шууд зөрчиж байгаа тул Үндсэн хуульд заасны дагуу төрөөс эдгээр иргэдэд нэг удаагийн нөхөх олговор зайлшгүй олгох шаардлагатай болж байна. Өнөөдөр Монгол Улсын эдийн засгийн нөхцөл байдал гадаад нөлөөний улмаас хүндрэлтэй тулгарсан тул нөхөх олговорыг улсын төсвөөс гаргах боломж хязгаарлагдмал юм. Иймээс Монгол Улсын Засгийн газар, БНХАУ-ын Засгийн газар хоорондын “Зээлийн ерөнхий хэлэлцээр”-ээр шийдвэрлэгдсэн Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станцын бүтээн байгуулалтын санхүүжилт 288.5 сая ам.долларын үлдэгдэл хөрөнгөнөөс эдгээр 270 айл өрхийн иргэдэд олгох нөхөх олговорын асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой байна.

Дээр дурдсан хууль зүйн болон практик шаардлагуудыг үндэслэн Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц барьж байгуулах байршил, хилийн зааг дотор амьдарч буй, тус төслийн нөлөөлөлд өртсөн орон нутгийн иргэдэд нэг удаа 30 сая төгрөгийн нөхөх олговор олгох тухай асуудлыг тодорхой зохицуулсан Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Хуулийн төсөлд уг хуулиар зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээг дараах байдлаар тусгасан. Үүнд:

1.Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц барьж байгуулах байршил, хилийн зааг дотор амьдарч буй, тус төслийн нөлөөлөлд өртсөн орон нутгийн иргэн тус бүрд нэг удаа 30 сая төгрөгийн нөхөх олговор олгох,

2.Нөхөх олговрыг улсын төсвөөс бус, төслийн санхүүжилтийн үлдэгдэл хөрөнгөнөөс гаргуулах талаар тусгасан болно.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц барьж байгуулахад учирч болох сөрөг нөлөө, иргэдийн эсэргүүцэл зогсож, төслийн бүтээн байгуулалтын ажлууд жигдрэх бөгөөд үүнээс дараах эерэг үр дагавар гарна:

- Баруун бүсэд ойрын жилүүдэд байгуулагдах ганга, нефть, уул уурхайн ордууд, цемент, мах, арьс шир боловсруулах үйлдвэрүүдийг цахилгаан эрчим хүчээр хангах боломж бүрдэнэ.
- УЦС-ын барилга угсралтын ажлын үед 800-1000 хүн түр ажлын байр, ашиглалтад орсны дараа 60-80 байнгын ажлын байр шинээр бий болно.
- Баян-Өлгий, Увс, Ховд аймгийн цахилгаан эрчим хүчний хэрэглээг ОХУ-аас хангасны төлбөрт жил бүр 18-20 тэрбум төгрөг төлж буйг бууруулах боломж бүрдэнэ.
- Дотоодын найдвартай эх үүсвэртэй болсноор аж ахуйн нэгжүүд бизнес өргөжүүлэх боломжтой болж, түүнийг дагаад иргэдийн амьдрал дээшилнэ.
- Усан цахилгаан станцын усан сангийн дагуу аялал жуулчлал, амралт сувиллын газрууд байгуулагдаж, иргэдийн орлого нэмэгдэнэ.
- Загасны аж ахуй болон усалгаатай, хүлэмжийн газар тариаланг хөгжүүлэх боломж бүрдэнэ.
- Усан санд ихээхэн ус хуримтлагдсанаар орчны агаарын чийгшил нэмэгдэж орон нутгийн уур амьсгал, бэлчээрт эерэг нөлөө болох юм.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар нэмэлт хөрөнгө, зардал шаардагдахгүй бөгөөд Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуультай нийцсэн байна.

ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2022 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

НӨХӨХ ОЛГОВОР ОЛГОХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Хуулийн зорилт

1.1.Энэ хуулийн зорилт нь Эрдэнэбүрэнгийн 90 МВт-ын хүчин чадалтай усан цахилгаан станцын бүтээн байгуулалтын төслийн нөлөөлөлд өртөх орон нутгийн иргэдэд нөхөх олговор олгохтой холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

2 дугаар зүйл.Хууль тогтоомж

2.1.Нөхөх олговор олгох тухай хууль нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Эрчим хүчний тухай хууль, Сэргээгдэх эрчим хүчний тухай хууль, Газрын тухай хууль, Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хууль, энэ хууль болон эдгээртэй нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

3 дугаар зүйл. Хуулийн үйлчлэх хүрээ

3.1.Энэ хууль нь энэ хуулийн 1 дүгээр зүйлд заасан төсөл хэрэгжих газрын байршил дотор амьдарч байгаа орон нутгийн иргэн, айл өрхөд хамаарна.

4 дүгээр зүйл.Нөхөх олговрын эх үүсвэр

4.1.Нөхөх олговрыг энэ хуулийн 1 дүгээр зүйлд заасан төслийн санхүүжилтээс олгох бөгөөд Засгийн газар төслийн санхүүжилтийн нийт үлдэгдлээс нөхөх олговорт ногдох хэсгийг тооцож Засгийн газрын тусгай санд хуримтлуулна.

5 дугаар зүйл.Нөхөх олговрын хэмжээ

5.1.Энэ хуулийн 1 дүгээр зүйлд заасан төслийн нөлөөлөлд өртөх нэг иргэнд ногдох нөхөх олговрын хэмжээ нь 30 сая төгрөг байна.

6 дугаар зүйл.Нөхөх олговор олгох журам

6.1.Энэ хуулийн 5 дугаар зүйлд заасан нөхөх олговор олгох журмыг Засгийн газар батална.

7 дугаар зүйл.Бусад

7.1.Энэ хуулийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

**НӨХӨХ ОЛГОВОР ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН
ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН**

2022 он

ГАРЧИГ

УДИРТГАЛ

НЭГ.ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

ХОЁР.ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, ҮНДЭСЛЭЛ

ГУРАВ.ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ НЬ ТООЦОХ ХЭСГЭЭ ТОГТООСОН БАЙДАЛ

3.1.“Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслөөс үр нөлөөг нь тооцох хэсгээ сонгосон байдал

3.2.“Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслөөс үр нөлөөг нь тооцох хэсгээ сонгосон байдал

3.3.“Ойлгомжтой байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслөөс үр нөлөөг нь тооцох хэсгээ сонгосон байдал

3.4.“Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслөөс үр нөлөөг нь тооцох хэсгээ сонгосон байдал

ДӨРӨВ.ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН БАЙДАЛ

4.1.“Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн талаар

4.2.“Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн талаар

4.3.“Ойлгомжтой байдал” шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн талаар

4.4.“Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн талаар

ТАВ.ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЖ, ЗӨВЛӨМЖ ӨГСӨН БАЙДАЛ

5.1.Үнэлэлт, дүгнэлт

5.2.Зөвлөмж

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

УДИРТГАЛ

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэгт "... хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэр /цаашид "хууль тогтоомж" гэх/-ийг санаачлах, боловсруулах ажиллагааны үндэслэл, чанарыг сайжруулах, түүнд олон нийтийн оролцоог хангах, хууль тогтоомжийн төсөлд тавих шаардлагыг тодорхойлох, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр нөлөөг үнэлэх замаар хууль дээдлэх ёсыг бэхжүүлэх..." гэж заасан.

Хуулийн дээрх зорилтын хүрээнд 2017 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр мөрдөж эхэлсэн Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангах үүднээс Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны "Аргачлал батлах тухай" 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар баталсан "Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлал"-ын дагуу Нөхөх олговор олгох тухай хуульд холбогдох судалгааг хийсэн болно.

Энэхүү судалгаагаар Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлж, уг төслийн давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах замаар иргэдийн Үндсэн хуулиар олгогдсон хөдлөх, үл хөдлөх хөрөнгө шударгаар олж авах, эзэмших, өмчлөх, өв залгамжлуулах бүрэн эрх болон төрөөс нийгмийн зайлшгүй хэрэгцээг үндэслэн хувийн өмчийн эд хөрөнгийг өмчлөх эрхийг хязгаарлах тохиолдолд нөхөх олговор, үнийг төлөх үүргийн хүрээнд Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станцын бүтээн байгуулалтын нөлөөлөлд өртөж эд хөрөнгөөрөө хохирч буй айл өрхөд нэг удаа 30 сая төгрөгийн нөхөх олговор олгох хуулийн төсөл боловсруулахад хууль санаачлагчид дэмжлэг үзүүлэх, улмаар хуулийн төслийн чанарыг сайжруулах талаар зөвлөмж өгөхийг зорьсон болно.

--- оОо ---

НӨХӨХ ОЛГОВОР ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

НЭГ.ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

Энэхүү үнэлгээг Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төслийн зүйл, заалтад Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 17 дугаар зүйлд заасны дагуу дүн шинжилгээ хийх, үр нөлөөг тооцож, давхардал, хийдэл, зөрчлийг илрүүлэн хуулийн зүйл, заалтыг ойлгомжтой, хэрэгжих боломжтой байдлаар боловсруулахад зөвлөмж өгөх, улмаар хуулийн төслийн чанарыг сайжруулах зорилгоор гүйцэтгэв.

Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төслийн /цаашид “хуулийн төсөл” гэх/ үр нөлөөг үнэлэх ажиллагааг Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөө тооцох аргачлал”-д /цаашид “Аргачлал” гэх/ заасны дагуу дараах үе шатаар хийлээ.

- 1.Хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх шалгуур үзүүлэлтийг сонгох;
- 2.Хуулийн төслөөс үр нөлөө тооцох хэсгээ тогтоох;
- 3.Шалгуур үзүүлэлтэд тохирох шалгах хэрэгслийн дагуу үр нөлөөг үнэлэх;
- 4.Үр дүнг үнэлж, зөвлөмж өгөх.

ХОЁР.ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН ТАЛААР

Үнэлгээнд хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ, зохицуулах асуудалтай уялдуулан аргачлалын 2.9 дэх заалтад заасны дагуу 6 шалгуур үзүүлэлтээс дараах 4 шалгуур үзүүлэлтийг сонголоо.

Үүнд:

- 1.Зорилгод хүрэх байдал;
- 2.Практикт хэрэгжих боломж;
- 3.Ойлгомжтой байдал;
- 4.Харилцан уялдаа зэрэг болно.

Шалгуур үзүүлэлтийг сонгосон байдал:

Зорилгод хүрэх байдал:

Шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зорилго нь үзэл баримтлалд тусгасан хуулийн төслийг боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлагад нийцсэн эсэх /бүрэн илэрхийлж чадсан эсэх/, хуулийн төслийн зорилго нь Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станцын бүтээн байгуулалтын нөлөөлөлд өртөж эд хөрөнгөөрөө хохирч буй айл өрхөд нэг удаа 30 сая төгрөгийн нөхөх олговор олгоход чиглэгдэж байгааг анхаарч, хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төслөөр зохицуулахаар тавьсан зорилгод хүрч чадах эсэхийг үнэлэхээр энэ шалгуур үзүүлэлтийг сонгов.

Практикт хэрэгжих боломж:

Шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зохицуулалтыг дагаж мөрдөх буюу хэрэгжүүлэх боломж байгаа эсэхийг, тухайлбал хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээд байгаа эсэх, тэдгээр этгээдэд тухайн хуулийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломжтой эсэхийг шалгахаар энэ шалгуурыг сонгов.

Ойлгомжтой байдал:

Хуулийн төсөл нь түүнийг хэрэглэх, хэрэгжүүлэх этгээдийн хувьд ойлгомжтой, логик дэс дараалалтай томъёологдсон эсэхийг шалгахаар энэ шалгуур үзүүлэлтийг сонгов.

Харилцан уялдаа:

Хуулийн төслийг бүхэлд нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа бусад хууль тогтоомжтой нийцэж байгаа эсэх, төрийн байгууллагын чиг үүрэгтэй давхардсан, зөрчилдсөн эсэхийг шалгахаар энэ шалгуур үзүүлэлтийг сонгов.

Бусад шалгуур үзүүлэлтийн талаар:

Хуулийн төсөлд иргэдийн эрх чөлөөг хязгаарлах, аж ахуйн нэгжүүдэд шинээр үүрэг хүлээлгэсэн, эсхүл тухайн хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх байгууллагын үйл ажиллагаанд нийцэхгүй зохицуулалт агуулаагүй тул хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал шалгуур үзүүлэлтээр үнэлгээ хийх шаардлагагүй гэж үзсэн болно.

Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой гарах зардлын тооцоог тусгайлан хийгдэх тул зардал шалгуур үзүүлэлтийг сонгоогүй болно.

ГУРАВ.ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ХЭСГИЙГ ТОГТООСОН БАЙДАЛ

Энэ хэсэгт уг хуулийн төслөөс үр нөлөөг нь үнэлэх хэсгээ тогтоож, сонгосон шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд холбогдох зүйл, заалтыг сонгон авав. Энэхүү зүйл, заалтыг сонгохдоо хууль зүйн хувьд шууд үр дагавар үүсгэж байгаа голлох ач холбогдол бүхий заалтуудыг сонгож авсан. Өөрөөр хэлбэл, тухайн төслийн үр нөлөөг үнэлэхдээ цаг хугацаа, зардал хэмнэх үүднээс хуулийн төсөлд шинээр нэмж орж буй, голлох ач холбогдол бүхий заалтыг сонгож, тухайн сонгож буй зүйл, заалтын үр нөлөөг судлах болно.

Сонгосон шалгуур үзүүлэлтийн дагуу хуулийн төслөөс үр нөлөөг нь тооцох хэсгээ тогтоосон шалгуур үзүүлэлт тус бүрээр авч үзвэл:

“Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хуулийн төслийг боловсруулах үндэслэл, шаардлагад хуулийн төслийн зохицуулалт нь нийцэж байгаа эсэхэд дүн шинжилгээ хийх үүднээс хуулийн төслийн үзэл баримтлалтай танилцаж, хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага, хуулийн төслийн зорилго болон зорилгод хүрэхэд чиглэгдсэн, мөн түүнийг тодорхой илэрхийлж чадахуйц зохицуулалтыг сонгов.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд:

1.Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц барьж байгуулах байршил, хилийн зааг дотор амьдарч буй, тус төслийн нөлөөлөлд өртсөн орон нутгийн айл өрх тус бүрд нэг удаа 30 сая төгрөгийн нөхөх олговор олгох,

2.Нөхөх олговрыг улсын төсвөөс бус, төслийн санхүүжилтийн үлдэгдэл хөрөнгөнөөс гаргуулах гэсэн эдгээр асуудалд хуулийн төслийн зорилго чиглэгдэж байна.

Аливаа хуулийн зохицуулалт нь хуулийн төсөл боловсруулах болсон хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн байх ёстой учраас нэн түрүүнд хуулийн төслийн зорилгыг хуулийн төслийн үзэл баримтлалд дурдсан үндэслэл, шаардлага болон зорилготой харьцуулан дараах байдлаар үнэлэх хэсгээ тогтоолоо.

<p>Хуулийн төслийн хэрэгцээ, шаардлага <i>/Хуулийн төслийн үзэл баримтлалаас/</i></p>	<p>Хуулийн төслийн зорилго</p>
<p>Монгол Улс эрчим хүчний хараат байдлаас ангижрах, баруун бүсийн эрчим хүчний өсөн нэмэгдэж байгаа хэрэгцээг найдвартай эх үүсвэрээр хангах, импортын өндөр үнэтэй цахилгаан эрчим хүчийг дотоодын хямд эрчим хүчээр орлуулах зорилтын хүрээнд баруун бүсийн эрчим хүчний системийн горимын тохируулгын үүрэг гүйцэтгэх олон талын ач холбогдол бүхий 90 МВт-ын суурилагдсан хүчин чадал бүхий усан цахилгаан станцыг Ховд аймгийн Эрдэнэбүрэн, Мянгад сумдын нутагт барьж байгуулахаар болсон билээ.</p> <p>Гэвч энэхүү бүтээн байгуулалтын төслийн нөлөөнд Баян-Өлгий аймгийн Баяннуур сум, Увс аймгийн Өмнөговь сумын нийт 270 айл өрхийн 1251 иргэн өртөж, амьжиргаанаасаа салах, эд хөрөнгөөрөө хохирох нөхцөл байдал тулгарсан. Энэ нь Монгол Улсын иргэний Үндсэн хуулиар олгогдсон бүрэн эрхийг шууд зөрчиж байгаа тул Үндсэн хуульд заасны дагуу төрөөс эдгээр иргэдэд нэг удаагийн нөхөх олговор зайлшгүй олгох шаардлагатай болж байна. Өнөөдөр Монгол Улсын эдийн засгийн нөхцөл байдал гадаад нөлөөний улмаас хүндрэлтэй тулгарсан тул нөхөх олговрыг улсын төсвөөс гаргах боломж хязгаарлагдмал юм. Иймээс Монгол Улсын Засгийн газар, БНХАУ-ын Засгийн газар хоорондын “Зээлийн ерөнхий хэлэлцээр”-</p>	<p>1.Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц барьж байгуулах байршил, хилийн зааг дотор амьдарч буй, тус төслийн нөлөөлөлд өртсөн орон нутгийн айл өрх тус бүрд нэг удаа 30 сая төгрөгийн нөхөх олговор олгох,</p> <p>2.Нөхөх олговрыг улсын төсвөөс бус, төслийн санхүүжилтийн үлдэгдэл хөрөнгөнөөс гаргуулах</p>

ээр шийдвэрлэгдсэн Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станцын бүтээн байгуулалтын санхүүжилт 288.5 сая ам.долларын үлдэгдэл хөрөнгөнөөс эдгээр 270 айл өрхийн иргэдэд олгох нөхөх олговрын асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой байна.

Дээр дурдсан хууль зүйн болон практик шаардлагуудыг үндэслэн Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц барьж байгуулах байршил, хилийн зааг дотор амьдарч буй, тус төслийн нөлөөлөлд өртсөн орон нутгийн иргэдэд нэг удаа 30 сая төгрөгийн нөхөх олговор олгох тухай асуудлыг тодорхой зохицуулсан Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төслийг боловсруулна.

Түүнчлэн хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төслийн зорилгыг хангахад чиглэсэн эсэхийг үнэлэх үүднээс хуулийн төслийн зорилго, зорилгод хүрэхэд чиглэсэн дараах зохицуулалтын үр нөлөөнд үнэлгээ өгөхөөр сонголоо.

“Практикт хэрэгжих боломж” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг бүхэлд нь сонгож авав.

“Ойлгомжтой байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төсөл нь боловсруулалтын хувьд Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн Дөрөвдүгээр бүлэг болон Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны “Аргачлал батлах тухай” 59 дүгээр тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар батлагдсан Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан эсэх, түүнчлэн хуулийг хэрэглэх, хэрэгжүүлэх этгээдүүд хуулийг ойлгож хэрэглэх, хэрэгжүүлэх боломжтой байдлаар боловсруулагдсан эсэхийг шалгахын тулд хуулийн төслийг бүхэлд нь сонгож авлаа.

“Харилцан уялдаа” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг аргачлалд тусгасан хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх стандарт асуултуудад хариулах замаар уялдаа холбоог шалгахын тулд хуулийн төслийг бүхэлд нь авч үзэхээр тооцлоо.

ДӨРӨВ.ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН БАЙДАЛ

Өмнөх үе шатанд хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх шалгуур үзүүлэлтийг сонгож, үр нөлөөг үнэлэх хэсгүүдийг тогтоосон. Энэ үе шатанд тэдгээр үзүүлэлтүүдэд тохирох дараах шалгах хэрэгслээр үр нөлөөг үнэлэв. Үүнд:

	Шалгуур үзүүлэлт	Үр нөлөөг үнэлэх хэсэг	Шалгах хэрэгсэл
1	Зорилгод хүрэх байдал	Хуулийн төслийн зохицуулалтыг	Зорилгод дүн шинжилгээ хийх

		бүхэлд нь	
2	Практикт хэрэгжих боломж	Хуулийн төслийн зохицуулалтыг бүхэлд нь	Холбогдох зохицуулалтын практик нөхцөл байдалд шинжилгээ хийх
3	Ойлгомжтой байдал	Хуулийн төслийн зохицуулалтыг бүхэлд нь	Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 24, 27, 29, 30 дугаар зүйл болон Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлал ¹ -д заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг шалгах
4	Харилцан уялдаа	Хуулийн төслийн зохицуулалтыг бүхэлд нь	Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.1 болон Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг шалгах

4.1. “Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн талаар

Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд дурдсан хэрэгцээ, шаардлагыг хуулийн төсөлд томъёолсон зорилго, зорилт болон зохицуулалттай харьцуулан үзлээ.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд дурдсан хэрэгцээ, шаардлагыг хураангуйлан авч үзвэл Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц барьж байгуулах байршил, хилийн зааг дотор амьдарч буй, тус төслийн нөлөөлөлд өртсөн орон нутгийн айл өрх тус бүрд нэг удаа 30 сая төгрөгийн нөхөх олговор олгоход хуулийн төслийн зорилго оршиж байна.

Иймд хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төслийн зорилгыг хангахад чиглэсэн эсэх, тэдгээр нь зорилгыг хангах боломжтой байдлаар томъёологдсон эсэхийг үнэлэхээр хуулийн төслийн зорилгыг сонгож авсан дараах зохицуулалттай харьцуулан дүн шинжилгээ хийлээ.

3 дугаар зүйл. Хуулийн үйлчлэх хүрээ

3.1. Энэ хууль нь энэ хуулийн 1 дүгээр зүйлд заасан төсөл хэрэгжих газрын байршил дотор амьдарч байгаа орон нутгийн иргэн, айл өрхөд хамаарна.

4 дүгээр зүйл. Нөхөх олговрын эх үүсвэр

4.1. Нөхөх олговрыг энэ хуулийн 1 дүгээр зүйлд заасан төслийн санхүүжилтээс олгох бөгөөд Засгийн газар төслийн санхүүжилтийн нийт үлдэгдлээс нөхөх олговорт ногдох хэсгийг тооцож Засгийн газрын тусгай санд хуримтлуулна.

5 дугаар зүйл. Нөхөх олговрын хэмжээ

¹ Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 2 дугаар хавсралт.

5.1.Энэ хуулийн 1 дүгээр зүйлд заасан төслийн нөлөөлөлд өртөх нэг өрхөд ногдох нөхөх олговрын хэмжээ нь 30 сая төгрөг байна.

6 дугаар зүйл.Нөхөх олговор олгох журам

6.1.Энэ хуулийн 5 дугаар зүйлд заасан нөхөх олговор олгох журмыг Засгийн газар батална.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Зургадугаар зүйлд “4.Төр газрын эзэнд газартай нь холбогдсон үүрэг хүлээлгэх, улсын тусгай хэрэгцээг үндэслэн нөхөх олговортойгоор газрыг солих буюу эргүүлэн авах, уг газрыг хүн амын эрүүл мэнд, байгаль хамгаалал, үндэсний аюулгүй байдлын ашиг сонирхолд харшаар ашиглавал хураан авч болно” гэж, Арван зургадугаар зүйлд “Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ:

З/хөдлөх, үл хөдлөх хөрөнгө шударгаар олж авах, эзэмших, өмчлөх, өв залгамжлуулах эрхтэй. Хувийн өмчийг хууль бусаар хураах, дайчлан авахыг хориглоно. Төр, түүний эрх бүхий байгууллага нь нийгмийн зайлшгүй хэрэгцээг үндэслэн хувийн өмчийн эд хөрөнгийг дайчлан авбал нөхөх олговор, үнийг төлнө” гэж тус тус заасан тул хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлд “Эрдэнэбүрэнгийн 90 МВт-ын хүчин чадалтай усан цахилгаан станцын бүтээн байгуулалтын төслийн нөлөөлөлд өртөх орон нутгийн иргэдэд нөхөх олговор олгох” гэж заасан нь холбогдох хууль тогтоомж болон хуулийн төслийн үзэл баримтлалд дурдсан зорилгыг хангаж байна.

Үнэлгээ: Энэ хэсэгт дурдсан хуулийн төслийн заалтууд нь хуулийн төслийн үзэл баримтлалд дурдсан шалтгаан, нөхцөлийг шийдвэрлэх боломжтой буюу тавигдсан зорилгод хүрэх боломжтой гэж үзэж байна.

4.2.“Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн талаар

Хуулийн төслийн холбогдох заалтыг хэрэгжүүлэх этгээд байгаа эсэх, төсөлд заасан чиг үүргийг хэрэгжүүлэх боломж байгаа эсэхийг дараах хүснэгтээс үзнэ үү.

Практикт хэрэгжих боломж	Хуулийн төслийн заалт
Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээд байгаа эсэх, тэдгээр этгээдэд хуулийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломжтой эсэх	4 дүгээр зүйл.Нөхөх олговрын эх үүсвэр 4.1.Нөхөх олговрыг энэ хуулийн 1 дүгээр зүйлд заасан төслийн санхүүжилтээс олгох бөгөөд Засгийн газар төслийн санхүүжилтийн нийт үлдэгдлээс нөхөх олгоорт ногдох хэсгийг тооцож Засгийн газрын тусгай санд хуримтлуулна. 6 дугаар зүйл.Нөхөх олговор олгох журам 6.1.Энэ хуулийн 5 дугаар зүйлд заасан нөхөх олговор олгох журмыг Засгийн газар батална. Үнэлгээ:

	<p>Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлд “Хуулийн биелэлтийг зохион байгуулж хангах талаархи Засгийн газрын бүрэн эрх”, 30 дугаар зүйлээр “Засгийн газрын шийдвэр гаргах” бүрэн эрхийг хуульчилсан байдаг.</p> <p>Иймд хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээд байгаа. Засгийн газар хуулийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломжтой байна.</p>
--	---

4.3. “Ойлгомжтой байдал” шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн талаар

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан хуулийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавигдах нийтлэг шаардлагыг дараах хүснэгтээс үзнэ үү.

No	Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан хуулийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавигдах нийтлэг шаардлага	Хариулт
1	29.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээнд нийцсэн, бусад хууль, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалтай уялдсан байх;	Хуулийн төсөл нь бүхэлдээ уг шаардлагыг хангасан
2	29.1.2.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд хамаарах асуудлыг бүрэн тусгасан байх;	Хуулийн төсөл нь бүхэлдээ уг шаардлагыг хангасан
3	29.1.3.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцааны хүрээнээс хальсан асуудлыг тусгахгүй байх;	Тийм асуудал тусгаагүй байна
4	29.1.4.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд үл хамаарах хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах буюу хүчингүй болсонд тооцох тухай заалт тусгахгүй байх;	Хуулийн төсөл нь бүхэлдээ уг шаардлагыг хангасан
5	29.1.5.зүйл, хэсэг, заалт нь хоорондоо зөрчилгүй байх;	Хуулийн төсөл уг шаардлагыг хангасан
6	29.1.6.хэм хэмжээ тогтоогоогүй, тунхагласан шинжтэй буюу нэг удаа хэрэгжүүлэх заалт тусгахгүй байх;	Хуулийн төсөл нь бүхэлдээ уг шаардлагыг хангасан
7	29.1.7.бусад хуулийн заалтыг давхардуулан заахгүйгээр шаардлагатай бол түүнийг эш татах, энэ тохиолдолд эшлэлийг тодорхой хийж, хуулийн нэр болон хэвлэн нийтэлсэн албан ёсны эх сурвалжийг бүрэн гүйцэд заасан байх;	Хуулийн төсөл нь бүхэлдээ уг шаардлагыг хангасан
8	29.1.8.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаа, хуулийн үйлчлэх хүрээ, эрх зүйн харилцаанд оролцогч хүн, хуулийн этгээдийн эрх, үүрэг, зохицуулалтад удирдлага болгох,	Хуулийн төсөл нь бүхэлдээ уг шаардлагыг хангасан

	харгалзан үзэх нөхцөл байдал, нийтийн эрх зүйн этгээдийн чиг үүрэг, эрх хэмжээ, тэдгээрийг биелүүлэх журам;	
9	29.1.9.шаардлагатай тохиолдолд эрх зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын төрөл, хэмжээ, хуулийн хүчин төгөлдөр болох хугацаа, хууль буцаан хэрэглэх тухай заалт, хуулийг дагаж мөрдөх журмын зохицуулалт, бусад хуулийн зүйл, заалтыг хүчингүй болсонд тооцох, хасах заалт;	Уг төсөлд тусгах шаардлагагүй бөгөөд энэ заалт байхгүй
	29.1.10.шаардлагатай тохиолдолд бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болон хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай дагалдах хуулийн төслийг боловсруулсан байх;	Бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болон хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай дагалдах хуулийн төслийг боловсруулах шаардлагагүй.
	29.1.11.хуулийн төсөл нь хуулийн зорилго гэсэн зүйлтэй байж болох бөгөөд зорилгод тус хуулиар хангахаар зорьж байгаа иргэний үндсэн эрх, бэхжүүлэх үндсэн зарчим, хүрэх үр дүнг тусгана.	Хуулийн төсөл нь бүхэлдээ уг шаардлагыг хангасан

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 30 дугаар зүйлд заасан хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавигдах нийтлэг шаардлагыг дараах хүснэгтээс үзнэ үү

No	Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 30 дугаар зүйл.Хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавих нийтлэг шаардлага	Хариулт
1	30.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуульд хэрэглэсэн нэр томъёог хэрэглэх;	Уг шаардлагыг хангасан
2	30.1.2.нэг нэр томъёогоор өөр өөр ойлголтыг илэрхийлэхгүй байх;	Уг шаардлагыг хангасан
3	30.1.3.үг хэллэгийг монгол хэл бичгийн дүрэмд нийцүүлэн хоёрдмол утгагүй товч, тодорхой, ойлгоход хялбараар бичих;	Уг шаардлагыг хангасан
4	30.1.4.хүч оруулсан нэр томъёо хэрэглэхгүй байх;	Уг шаардлагыг хангасан
5	30.1.5.жинхэнэ нэрийг ганц тоон дээр хэрэглэх.	Уг шаардлагыг хангасан

Хуулийн төслийн зүйл, заалт нь хэрэгжүүлэх, хэрэглэх этгээдүүдэд ойлгомжтой байдлаар томъёологдсон эсэхийг хүснэгт 6-аас үзнэ үү.

Хүснэгт 6

No	Ойлгомжтой байдал	Хуулийн төслийн заалт
1	Хуулийн төслийн зохицуулалт түүнийг хэрэглэх, хэрэгжүүлэх этгээдүүдийн хувьд	1 дүгээр зүйл.Хуулийн зорилт 1.1.Энэ хуулийн зорилт нь Эрдэнэбүрэнгийн 90 МВт-ын хүчин чадалтай усан цахилгаан станцын

<p>ойлгомжтой, логик дараалалтайгаар боловсруулагдсан эсэх</p>	<p>бүтээн байгуулалтын төслийн нөлөөлөлд өртөх орон нутгийн иргэдэд нөхөх олговор олгохтой холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.</p> <p>2 дугаар зүйл.Хууль тогтоомж</p> <p>2.1.Нөхөх олговор олгох тухай хууль нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Эрчим хүчний тухай хууль, Сэргээгдэх эрчим хүчний тухай хууль, Газрын тухай хууль, Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хууль, энэ хууль болон эдгээртэй нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.</p> <p>3 дугаар зүйл. Хуулийн үйлчлэх хүрээ</p> <p>3.1.Энэ хууль нь энэ хуулийн 1 дүгээр зүйлд заасан төсөл хэрэгжих газрын байршил дотор амьдарч байгаа орон нутгийн иргэн, айл өрхөд хамаарна.</p> <p>4 дүгээр зүйл.Нөхөх олговрын эх үүсвэр</p> <p>4.1.Нөхөх олговрыг энэ хуулийн 1 дүгээр зүйлд заасан төслийн санхүүжилтээс олгох бөгөөд Засгийн газар төслийн санхүүжилтийн нийт үлдэгдлээс нөхөх олговорт ногдох хэсгийг тооцож Засгийн газрын тусгай санд хуримтлуулна.</p> <p>5 дугаар зүйл.Нөхөх олговрын хэмжээ</p> <p>5.1.Энэ хуулийн 1 дүгээр зүйлд заасан төслийн нөлөөлөлд өртөх нэг өрхөд ногдох нөхөх олговрын хэмжээ нь 30 сая төгрөг байна.</p> <p>6 дугаар зүйл.Нөхөх олговор олгох журам</p> <p>6.1.Энэ хуулийн 5 дугаар зүйлд заасан нөхөх олговор олгох журмыг Засгийн газар батална.</p> <p>Үнэлгээ: Дээрх зохицуулалт түүнийг хэрэглэх, хэрэгжүүлэх этгээдүүдийн хувьд ойлгомжтой, логик дараалалтайгаар боловсруулагдсан.</p>
--	--

4.4.“Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн талаар

“Харилцан уялдаа” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг аргачлалд тусгасан хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх стандарт асуултуудад

хариулах замаар уялдаа холбоог шалгахын тулд хуулийн төслийн бүх заалтын хүрээнд үзэхээр тооцлоо. Аргачлалын 4.10-т заасан шаардлага, шалгуурын дагуу үнэлснийг хүснэгтээс үзнэ үү.

No	Асуулт	Хариулт	Дүн шинжилгээ
1	Хуулийн төслийн зохицуулалт тухайн хуулийн зорилттой нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Хуулийн төсөл бүхэлдээ энэхүү шаардлагыг хангасан байна.
2	Хуулийн төслийн “Хууль тогтоомж” гэсэн хэсэгт заасан хуулиудын нэр тухайн харилцаанд хамаарах хууль мөн эсэх	Тийм	Хуулийн төсөл бүхэлдээ энэхүү шаардлагыг хангасан байна.
3	Хуулийн төсөлд тодорхойлсон нэр томъёо тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн нэр томъёотой нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Хуулийн төсөл бүхэлдээ энэхүү шаардлагыг хангасан байна.
4	Хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төсөл болон бусад хуулийн заалттай нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Хуулийн төсөл бүхэлдээ энэхүү шаардлагыг хангасан байна.
5	Хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн заалттай давхардсан эсэх	Үгүй	Хуулийн төслийн хүрээнд давхардал илрээгүй.
6	Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээдийг тодорхой тусгасан эсэх	Тийм	Хуулийн төсөл бүхэлдээ энэхүү шаардлагыг хангасан байна.
7	Хуулийн төсөлд шаардлагатай зохицуулалтыг орхигдуулсан эсэх	Үгүй	Хуулийн төслийн хүрээнд орхигдуулсан зохицуулалт илрээгүй.
8	Хуулийн төсөлд төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг давхардуулан тусгасан эсэх	Үгүй	Давхардал илрээгүй.
9	Төрийн байгууллагын чиг үүргийг төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор гүйцэтгүүлэх боломжтой эсэх	Үгүй	Төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор ямар нэгэн чиг үүрэг хэрэгжүүлэх боломжгүй байдаг.
10	Татварын хуулиас бусад хуулийн төсөлд албан татвар, төлбөр, хураамж тогтоосон эсэх	Үгүй	Хуулийн төсөлд албан татвар, төлбөр, хураамж тогтоогоогүй.
12	Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгасан эсэх	Үгүй	Иргэний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт илрээгүй.
13	Хуулийн төслийн зүйл, заалт	Тийм	Хуулийн төсөл жендерийн

	жендерийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх		тэгш байдлыг хөндөөгүй байна.
14	Хуулийн төсөлд шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх	Үгүй	Өрсөлдөөнийг хязгаарлахад чиглэсэн зохицуулалт илрээгүй.
15	Хуулийн төсөлд авлига, хүнд суртлыг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх	Үгүй	Хуулийн төслөөс ийм төрлийн заалт илрээгүй болно.
16	Хуулийн төсөлд тусгасан хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын талаар тодорхой тусгасан эсэх.	Үгүй	Энэ хуулиар аливаа этгээдэд хариуцлага хүлээлгэх асуудал тусгагдаагүй.

Дээрх үнэлгээнээс дүгнэж үзвэл хуулийн төслийн зүйл заалт өөр хоорондоо болон Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа хууль тогтоомжтой давхардал үүсгээгүй байна гэж үзлээ.

ТАВ.ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЖ, ЗӨВЛӨМЖ ӨГСӨН БАЙДАЛ

Хуулийн төсөл нь дэвшүүлсэн зорилгоо хангасан эсэх, практикт хэрэгжих боломжтой эсэх, бусад хуулиудтай хэрхэн уялдсан, хуулийн төслийн найруулга, хэл зүй ойлгомжтой эсэх гэсэн шалгуур үзүүлэлт тус бүрийн дагуу хийсэн үнэлэлтийг нэгтгэн дараах Дүгнэлтийг хийж, Зөвлөмж боловсрууллаа.

5.1.ҮНЭЛЭЛТ, ДҮГНЭЛТ

Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн үзэл баримтлал болон хуулийн төсөлтэй танилцаж, үр дагавар үүсгэж байгаа гол ач холбогдолтой гэсэн заалтуудыг сонгох болон бүхэлд нь авч үзэж, аргачлалд заасан үе шат бүрийн дагуу хийгдсэн ажиллагааны хүрээнд энэ дүгнэлтийг гаргаж байна:

1.Зорилгод хүрэх байдал шалгуур үзүүлэлтээр:

Хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төслийг боловсруулах болсон хэрэгцээ, шаардлага, үндэслэлүүдтэй нийцэж байх байгаа болон үзэл баримтлалаар тодорхойлсон зорилгыг бүрэн илэрхийлж чадсан эсэхэд, мөн хуулийн төслийн зорилгыг уг хуулийн бусад зохицуулалт хангаж, илэрхийлж чадахаар бүрэн, гүйцэт томъёологдсон эсэхэд үнэлгээ хийхэд зорилгодоо хүрэх шалгуур үзүүлэлтэд нийцсэн гэж дүгнэж байна.

2.Практикт хэрэгжих боломж шалгуур үзүүлэлтээр:

Хуулийн төслийг бүхэлд нь авч үзэхэд хувьд түүнийг хэрэгжүүлэх этгээд тодорхой, тэдгээр этгээдэд тухайн хуулийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломж байгаа тул практикт хэрэгжих боломж шалгуур үзүүлэлтэд нийцсэн гэж дүгнэж байна.

3.Ойлгомжтой байдал шалгуур үзүүлэлтээр:

Хуулийн төслийг бүхэлд нь авч үзэхэд Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 25,

28, 29, 30 дугаар зүйл, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан гэж үзэж байна.

4.Харилцан уялдаа шалгуур үзүүлэлтээр:

Энэхүү шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлалд заасан асуултад хариулах байдлаар шалгасан. Харилцан уялдаатай бадлыг хангасан байна.

5.2.3ӨВЛӨМЖ

Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцох ажиллагааны үр дүнд гарсан дүгнэлтэд үндэслэн энэхүү хуулийн төслийн хэрэгцээ шаардлагыг урьдчилан тандан судалсан тайлан, хуулийн төслийн үзэл баримтлал, төсөл, танилцуулга, төслийн үр нөлөөг тооцсон үнэлгээний тайлан, зардлын тооцоо зэрэг холбогдох бүрдлийн хамт уг хуулийн төслийг Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх нь зүйтэй байна.

---oOo---

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖИЙН ЖАГСААЛТ

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль;
2. Хууль тогтоомжийн тухай хууль;
3. Засгийн газрын 2016 оны 01 дүгээр сарын 25-ны өдрийн “Аргачлал батлах тухай” 59 дүгээр тогтоол.

---oOo---

**НӨХӨХ ОЛГОВОР ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН
ХЭРЭГЦЭЭ, ШААРДЛАГЫГ УРЬДЧИЛАН ТАНДАН
СУДАЛСАН ТУХАЙ ТАЙЛАН**

Улаанбаатар 2022

ГАРЧИГ

НЭГ.АСУУДАЛД ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙСЭН БАЙДАЛ

ХОЁР.АСУУДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ ЗОРИЛГЫГ ТОДОРХОЙЛСОН БАЙДАЛ

ГУРАВ.АСУУДЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ХУВИЛБАРУУД, ЭЕРЭГ, СӨРӨГ ҮР ДАГАВАРТ ХИЙСЭН ХАРЬЦУУЛАЛТ

ДӨРӨВ.СОНГОСОН ХУВИЛБАРЫН ҮР НӨЛӨӨГ ТАНДАН СУДАЛСАН БАЙДАЛ

4.1.Хүний эрхэд үзүүлэх үр нөлөө

4.2.Эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөө

4.3.Нийгэмд үзүүлэх үр нөлөө

4.4.Байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөө

ТАВ.ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАРУУДЫГ ХАРЬЦУУЛСАН ДҮГНЭЛТ

**ЗУРГАА.ОЛОН УЛСЫН БОЛОН БУСАД УЛСЫН ХУУЛЬ ЭРХ ЗҮЙН
ЗОХИЦУУЛАЛТТАЙ ХАРЬЦУУЛСАН БАЙДАЛ**

ДОЛОО.ЗӨВЛӨМЖ

НӨХӨХ ОЛГОВОР ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ХЭРЭГЦЭЭ, ШААРДЛАГЫГ УРЬДЧИЛАН ТАНДСАН ТУХАЙ ТАЙЛАН

Энэхүү тайланг Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар батлагдсан “Хуулийн төслийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлал”-ын дагуу хийж гүйцэтгэлээ.

НЭГ.АСУУДАЛД ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙСЭН БАЙДАЛ

Ховд гол дээр усан цахилгаан станц барих асуудлыг 1964 оноос хойш гадаад, дотоодын мэргэжлийн байгууллагатай хамтран хийж ирсэн. Олон жил яригдсан энэ бүтээн байгуулалт одоо ажил хэрэг болох нөхцөл бүрдээд байна.

Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц нь 90МВт-ын хүчин чадалтай бөгөөд жилд дунджаар 366 сая кВт цаг цахилгаан үйлдвэрлэнэ. Төслийн нийт хөрөнгө оруулалт 271.5 сая ам.доллар. Үүний зэрэгцээ, цахилгаан станц ашиглалтад орсны дараа жил бүр их хэмжээний орлогын албан татвар төлнө. Усан цахилгаан станц барих нь тухайн бүс нутагт шинжлэх ухаан, боловсрол, соёл, эрүүл мэндийн урт хугацааны хөгжлийг бий болгож, ажил эрхлэх боломжийг тасралтгүй нэмэгдүүлж, орон нутгийн иргэдийн амьжиргааны түвшинг дээшлүүлэхэд түлхэц болно. Ажил эрхлэлт, хүн амын өсөлт нь зах зээлийн биржийн цар хүрээг өргөжүүлэхээс гадна бараа бүтээгдэхүүний худалдааны эргэлт, ложистикийн урсгал, мэдээлэл солилцоо зэрэгт нөлөөлж, бүс нутгийн эдийн засгийг өргөжүүлэхэд нөлөөлж эдийн засгийн хөгжлийн хурдыг сайжруулна.

2015 оны арваннэгдүгээр сарын 10-ны өдрийн БНХАУ-ын Засгийн газраас Монгол Улсын Засгийн газарт “Хөнгөлөлттэй зээлийг ашиглах тухай ерөнхий хэлэлцээр” байгуулагдаж, 2018 оны тавдугаар сарын 30-ны өдөр Монгол Улсын Засгийн газрын 160 дугаар тогтоол гарч энэхүү хөнгөлөлттэй зээлийн хүрээнд Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станцын төслийг санхүүжүүлэх шийдвэр тус тус гарсан байдаг.

Үндсэндээ хоёр Засгийн газар Монгол Улсын тулгамдаж буй томоохон асуудлыг шийдвэрлэх хүрээнд тусгаар улсын стратегийн ач холбогдолтой цахилгаан эрчим хүчний эх үүсвэрийн хамгийн зөв шийдлийг олж харж төсөл хөтөлбөрүүдийг эхлүүлсэн юм. Энэхүү төсөл нь Монгол Улсын хувьд сүүлийн 30-аад жилд хэрэгжиж байгаа том төслийн нэг. Эрчим хүчний хараат бус байдал, бүсийн нийгэм эдийн засгийн хөгжлийн тогтвортой байдлыг хангах, нөгөө талаас өсөн нэмэгдэж буй эрчим хүчний үйлдвэрлэлийг дагаад агаар орчны бохирдол, дэлхийн дулаарал, хүлэмжийн хий ихсэх байдалд Монгол Улсын олон улсын тавцанд өөрийн хувь нэмрээ оруулж байгаа явдал мөн юм.

Дээрх дүгнэлтээс Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станцыг байгуулах нь чухал шаардлагатай гэдэг нь тодорно.

Энэ төсөл маш чухал, улс оронд хэрэгтэй хэдий ч ганцхан сөрөг нөлөө бий. Тэр нь тасралтгүй ажиллах усан сангийн талбайд мал аж ахуй эрхэлж байгаа иргэдийг нүүлгэн шилжүүлэх асуудал юм. Урт нь 24 км, өргөн нь 4 км хэмжээтэй усан сан байгуулагдана. Усан сангийн гүн 3-40 метр байх бөгөөд 9700 га газрыг хамарна. Усан сан заавал байгуулагдаж байж усан цахилгаан станц хэвийн ажиллана. Усан сан байгуулагдах талбайд одоогоор 270 өрх амьдарч байна.

Нөлөөлөлд өртөж буй Баян-Өлгий, Увс, Ховд аймгуудийн 4 сумын 270 өрх 1 баг, тухайн орон нутагт байгаа соёлын өв, түүхэн дурсгалт зүйлүүдийг хамгаалах нүүлгэн шилжүүлэх ажил 2022-2025 онуудын хооронд хийгдэхээр төлөвлөсөн байна. Эдгээр өрхийг одоо байгаагаас нь дордуулахгүйгээр нөхөх олговор олгож нүүлгэн шилжүүлэх ажлыг Монгол Улсын Засгийн газар зохион байгуулах зайлшгүй шаардлага тулгарч байна.

Энэхүү тайлангийн зорилго нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Зургадугаар зүйлд “4.Төр газрын эзэнд газартай нь холбогдсон үүрэг хүлээлгэх, улсын тусгай хэрэгцээг үндэслэн нөхөх олговортойгоор газрыг солих буюу эргүүлэн авах, уг газрыг хүн амын эрүүл мэнд, байгаль хамгаалал, үндэсний аюулгүй байдлын ашиг сонирхолд харшаар ашиглавал хураан авч болно” гэж, Арван зургадугаар зүйлд “Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ:

З/хөдлөх, үл хөдлөх хөрөнгө шударгаар олж авах, эзэмших, өмчлөх, өв залгамжлуулах эрхтэй. Хувийн өмчийг хууль бусаар хураах, дайчлан авахыг хориглоно. Төр, түүний эрх бүхий байгууллага нь нийгмийн зайлшгүй хэрэгцээг үндэслэн хувийн өмчийн эд хөрөнгийг дайчлан авбал нөхөх олговор, үнийг төлнө” гэж тус тус заасны дагуу усан цахилгаан станц барьж байгуулах ажлын нөлөөлөлд өртөн хохирч болзошгүй иргэдийн Үндсэн хуулиар олгогдсон эрхээ хуулиар хамгаалуулах хэрэгцээ, шаардлагыг тандан судлахад оршино. Судалгааг Хууль тогтоомжийн тухай хууль болон тус хуульд заасан аргачлалын дагуу гүйцэтгэв.

Санал болгож буй нэмэлт, өөрчлөлттэй холбоотойгоор бий болох эерэг, сөрөг нөлөөллүүдийг харьцуулан дүгнэсэн.

Хүний эрх, нийгэм, эдийн засаг, хүрээлэн буй орчны нөхцөл байдалд үзүүлэх нөлөөллийг судалсан урьдчилсан үнэлгээнд үндэслэсэн үр дүнтэй шийдэл нь Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төсөл болно.

Тус хуулийн төсөл батлагдсанаар эрх ашиг нь хөндөгдөх магадлалтай оролцогчид нь Баян-Өлгий, Увс, Ховд аймгуудийн 4 сумын 270 өрхийн 1251 иргэн юм.

ХОЁР.АСУУДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ ЗОРИЛГЫГ ТОДОРХОЙЛСОН БАЙДАЛ

Тус хуулийн төслийн үндсэн зорилго нь Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц барьж байгуулах байршил, хилийн зааг дотор амьдарч буй, тус төслийн нөлөөлөлд өртсөн орон нутгийн айл өрх тус бүрд нэг удаа 30 сая төгрөгийн нөхөх олговор олгох, нөхөх олговрыг улсын төсвөөс бус, төслийн санхүүжилтийн үлдэгдэл хөрөнгөнөөс гаргуулах тухай болно.

Асуудлыг дараах аргачлалуудын дагуу зохицуулах боломжтой гэж үзлээ.

- Шинээр зохицуулалт хийхгүйгээр асуудлыг шийдвэрлэх;
- Хэвлэл мэдээлэл болон бусад арга хэрэгслээр дамжуулан олон нийтийг соён гэгээрүүлэх;
- Зах зээлийн механизмаар дамжуулан төрөөс зохицуулалт хийх;
- Төрийн бус байгууллагаар төрийн тодорхой чиг үүргийг гүйцэтгүүлэх;
- Захиргааны шийдвэр гаргах;
- Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах.

ГУРАВ.АСУУДЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ХУВИЛБАРУУД, ЭЕРЭГ, СӨРӨГ ҮР ДАГАВАРТ ХИЙСЭН ХАРЬЦУУЛАЛТ

Хуулийн төсөл боловсруулах аргачлалын тавдугаарт заасны дагуу асуудлыг зохицуулах хувилбаруудыг тодорхойлсноор хоёрдугаар хэсэгт заасан зорилгодоо хүрч чадах эсэх, дээрх зорилтыг биелүүлснээр зардлын хувьд эерэг үр дүн байгаа эсэхийг харгалзан дараах аргуудыг хэрэгжүүлэхэд гаргах зардал, өгөөжийг харьцуулан доорх дүгнэлтийг гаргалаа.

Зохицуулалтын хувилбар		Зорилгод хүрэх байдал	Зардал, үр өгөөжийн харьцаа	Үр дүн
1	Тэг хувилбар (арга хэмжээ авахгүй байх)	Өнөөдрийн тулгамдаж буй асуудлууд хэвээр байсаар байх бөгөөд зорилгод хүрэх боломжгүй байна.	Нэмэлт зардал гарахгүй бөгөөд харин сөрөг үр дагаврууд олноор бий болно.	Сөрөг
2	Хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр зар сурталчилгаа, суртал ухуулга явуулах	Тавьсан зорилгодоо хүрэх боломжгүй байна.	Тодорхой хэмжээний зардал гарах хэдий ч асуудлын гол шалтгааныг арилгах боломжгүй.	Сөрөг
3	Зах зээлийн механизм хэрэглэх, төрөөс зохицуулалт хийх	Тавьсан зорилгодоо хүрэх боломжгүй байна.	Төрийн шийдвэрээр зохицуулалт хийх зайлшгүй шаардлагатай асуудал тул шийдвэр гаргалгүйгээр одоо байгаа хууль тогтоомжоор зохицуулах боломжгүй	Сөрөг
4	Захиргааны шийдвэр гаргах	Монгол Улсын Үндсэн хуулиар иргэний өмчлөх эрхийг хөндөх тохиолдолд төрөөс нөхөх олговор олгохоор тусгайлан заасан бөгөөд нөхөх олговор олгох асуудлыг захиргааны шийдвэрээр олгох боломжгүй.	Ямар нэгэн үр өгөөж гарахгүй.	Сөрөг, зорилгодоо хүрэх боломжгүй
5	Төрийн бус байгууллагаар төрийн тодорхой чиг үүргийг гүйцэтгүүлэх	Үндсэн хуулиар "Төр, түүний эрх бүхий байгууллага нь нийгмийн зайлшгүй хэрэгцээг үндэслэн хувийн өмчийн эд хөрөнгийг дайчлан	Хэрэгжих боломжгүй.	Сөрөг

		авбал нөхөх олговор, үнийг төлнө” гэж заасан тул төрийн бус байгууллагаас нөхөх олговор олгох байдлаар асуудлыг шийдэх боломжгүй		
6	Хууль тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулах төсөл боловсруулах	Үндсэн хуулиар “Төр, түүний эрх бүхий байгууллага нь нийгмийн зайлшгүй хэрэгцээг үндэслэн хувийн өмчийн эд хөрөнгийг дайчлан авбал нөхөх олговор, үнийг төлнө” гэж заасан бөгөөд одоо байгаа хууль тогтоомжийн хүрээнд усан цахилгаан станц барьж байгуулах төслийн нөлөөлөлд өртсөн орон нутгийн айл өрх тус бүрд нэг удаа 30 сая төгрөгийн нөхөх олговор олгох асуудлыг зохицуулсан хууль байхгүй тул шинээр хууль батлан гаргах замаар асуудлыг шийдэх боломжтой	Улсын төсвөөс ямар нэгэн зардал гарахгүйгээр төслийн санхүүжилтээс зардал гаргаж нөхөх олговор олгох хууль батлах нь асуудлыг шийдвэрлэх гол арга зам болно.	Эерэг

Зорилгодоо хүрэх боломжит байдал, асуудлын эерэг, сөрөг талуудыг үнэлсний үр дүнд Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төслийг боловсруулах нь асуудлыг шийдвэрлэх цорын ганц арга зам гэж дүгнэн, цаашдын судалгааг хийлээ.

ДӨРӨВ.СОНГОСОН ХУВИЛБАРЫН ҮР НӨЛӨӨГ ТАНДАН СУДАЛСАН БАЙДАЛ

4.1. Хүний эрхэд үзүүлэх үр нөлөө

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуултууд	Хариулт		Тайлбар
1.Хүний эрхийн суурь зарчмуудад нийцэж буй эсэх	1.1 Ялгаварлан гадуурхахгүй ба тэгш байх			
	1.1.1.Ялгаварлан гадуурхахыг хориглох эсэх	Тийм	Үгүй	Сөрөг нөлөө байхгүй
	1.1.2.Ялгаварлан гадуурхсан буюу аль нэг бүлэгт давуу байдал үүсгэх эсэх	Тийм	Үгүй	Сөрөг нөлөө байхгүй

	1.1.3.Энэ нь тодорхой бүлгийн эмзэг байдлыг дээрдүүлэхийн тулд авч буй түр тусгай арга хэмжээ мөн бол олон улсын болон үндэсний хүний эрхийн хэм хэмжээнд нийцэж буй эсэх	Тийм	Үгүй	Сөрөг нөлөө байхгүй
	1.2. Оролцоог хангах			
	1.2.1.Зохицуулалтын хувилбарыг сонгохдоо оролцоог хангасан эсэх, ялангуяа эмзэг бүлэг, цөөнхийн оролцох боломжийг бүрдүүлсэн эсэх	Тийм	Үгүй	Сөрөг нөлөө байхгүй
	1.2.2.Ялангуяа зохицуулалтыг бий болгосноор эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж буй, эсхүл хөндөгдөж болзошгүй иргэдийг тодорхойлсон эсэх	Тийм	Үгүй	Хуулийн төслийн гол агуулга үүнд чиглэж хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж болзошгүй иргэдийн эрхийг хамгаалахад чиглэсэн
	1.3. Хууль дээдлэх зарчим ба сайн засаглал хариуцлага			
	1.3.1.Зохицуулалтыг бий болгосноор хүний эрхийг хөхүүлэн дэмжих, хангах, хамгаалах явцад ахиц дэвшил гарах эсэх	Тийм	Үгүй	хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж болзошгүй иргэдийн эрх хамгаалагдна
	1.3.2.Зохицуулалтын хувилбар нь хүний эрхийн Монгол Улсын олон улсын гэрээ, НҮБ-ын хүний эрхийн механизмаас тухайн асуудлаар өгсөн зөвлөмжид нийцэж байгаа эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	1.3.3.Хүний эрхийг зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагыг тусгах эсэх	Тийм	Үгүй	Шаардлагагүй
3. Эрх	2.1.Зохицуулалт нь хүний эрхийг хязгаарлах бол энэ нь хууль ёсны зорилгод нийцсэн эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	2.2.Хязгаарлалт тогтоох нь зайлшгүй эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
3. Э	3.1.Зохицуулалтын хувилбарт	Тийм	Үгүй	Ямар нэгэн

	хамаарах бүлгүүд буюу эрх агуулагчдыг тодорхойлсон эсэх			сөрөг нөлөө байхгүй
	3.2.Эрх агуулагчдыг эмзэг байдлаар нь ялгаж тодорхойлсон эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	3.3.Зохицуулалтын хувилбар нь энэхүү эмзэг бүлгийн нөхцөл байдлыг харгалзан үзэж, тэдний эмзэг байдлыг дээрдүүлэхэд чиглэсэн эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	3.4.Эрх агуулагчдын, ялангуяа эмзэг бүлгийн ялгаатай хэрэгцээг тооцсон мэдрэмжтэй зохицуулалтыг тусгах эсэх /хөгжлийн бэрхшээлтэй, үндэстний цөөнх, хэлний цөөнх, гагцхүү эдгээрээр хязгаарлахгүй/	Тийм	Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
4. Үүрэг хүлээгч	4.1.Үүрэг хүлээгчдийг тодорхойлсон эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
5.Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуульд нийцүүлсэн эсэх	5.1.Жендэрийн үзэл баримтлалыг тусгасан эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	5.2.Эрэгтэй, эмэгтэй хүний тэгш эрх, тэгш боломж, тэгш хандлагын баталгааг бүрдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг

4.2. Эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөө

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуултууд	Хариулт		Тайлбар
		Тийм	Үгүй	
1.Дэлхийн зах зээл дээр өрсөлдөх чадвар	1.1. Дотоодын аж ахуйн нэгж болон гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж хоорондын өрсөлдөөнд нөлөө үзүүлэх үү?	Тийм	Үгүй	-
	1.2.Хил дамнасан хөрөнгө оруулалтын шилжилт хөдөлгөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх /эдийн засгийн байршил өөрчлөгдөхийг оролцуулан/?	Тийм	Үгүй	-
	1.3.Дэлхийн зах зээл дээрх таагүй нөлөөллийг Монголын зах зээлд орж ирэхээс хамгаалахад нөлөөлж чадах уу?	Тийм	Үгүй	Эрчим хүчний харааь байдлыг бууруулж, баруун аймгийг эрчим 5

				хүчний найдвартай эх үүсвэрээр хангах боломжийг нэмэгдүүлнэ
2.Дотоодын зах зээлийн өрсөлдөх чадвар болон тогтвортой байдал	2.1. Хэрэглэгчдийн шийдвэр гаргах боломжийг бууруулах уу?	Тийм	Үгүй	-
	2.2. Хязгаарлагдмал өрсөлдөөний улмаас үнийн хөөрөгдлийг бий болгох уу?	Тийм	Үгүй	-
	2.3. Зах зээлд шинээр орж ирж буй аж ахуйн нэгжүүдийн хувьд бэрхшээл, хүндрэлийг бий болгох уу?	Тийм	Үгүй	-
	2.4. Зах зээлд шинээр монополийг бий болгох уу?	Тийм	Үгүй	-
3.Аж ахуйн нэгжийн үйлдвэрлэлийн болон захиргааны зардал	3.1.Зохицуулалтын хувилбарыг хэрэгжүүлснээр аж ахуйн нэгжид шинээр зардал үүсэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	3.2.Санхүүжилтийн эх үүсвэр олж авахад нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	3.3.Зах зээлээс тодорхой бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан авахад хүргэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	3.4.Бараа, бүтээгдэхүүний борлуулалтад ямар нэг хязгаарлалт, эсхүл хориг тавих эсэх	Тийм	Үгүй	-
	3.5.Аж ахуйн нэгжийг үйл ажиллагаагаа зогсооход хүргэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
4.Мэдээлэх үүргийн улмаас үүсч буй захиргааны зардлын ачаалал	4.1.Хуулийн этгээдэд захиргааны шинж чанартай нэмэлт зардлуудыг /Жишээ нь, мэдээлэх, тайлан гаргах гэх мэт/ бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	-
5.Өмчлөх эрх	5.1.Өмчлөх эрхийг /үл хөдлөх, хөдлөх эд хөрөнгө, эдийн бус баялаг зэргийг/ хөндсөн зохицуулалт бий болох эсэх	Тийм	Үгүй	-
	5.2.Өмчлөх эрх олж авах, шилжүүлэх болон хэрэгжүүлэхэд хязгаарлалт бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	-
	5.3.Оюуны өмчийн /патент, барааны тэмдэг, зохиогчийн эрх зэрэг/ эрхийг зөрчсөн зохицуулалт бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	-

6.Инноваци судалгаа шинжилгээ ба	6.1.Судалгаа шинжилгээ, нээлт хийх, шинэ бүтээл гаргах асуудлыг дэмжих эсэх	Тийм	Үгүй	-
	6.2.Үйлдвэрлэлийн шинэ технологи болон шинэ бүтээгдэхүүнийг нэвтрүүлэх, дэлгэрүүлэхийг илүү хялбар болгох эсэх	Тийм	Үгүй	-
7.Хэрэглэгч гэр бүлийн төсөв ба	7.1.Хэрэглээний үнийн төвшинд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	7.2.Хэрэглэгчдийн хувьд дотоодын зах зээлийг ашиглах боломж олгох эсэх	Тийм	Үгүй	-
	7.3.Хэрэглэгчдийн эрх ашигт нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	7.4.Хувь хүний/гэр бүлийн санхүүгийн байдалд (шууд, мөн урт хугацааны туршид) нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
8.Тодорхой бүс нутаг, салбарууд	8.1.Тодорхой бүс нутгуудад тодорхой нэг чиглэлд, ажлын байрыг шинээр бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	-
	8.2.Тодорхой бүс нутгуудад тодорхой чиглэлд, ажлын байрыг багасгах чиглэлээр нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	8.3.Жижиг, дунд үйлдвэрүүд, эсхүл аж ахуйн нэгжийн тодорхой салбаруудад онцгой нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
9.Төрийн захиргааны байгууллага	9.1.Улсын төсөвт нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	9.2.Шинээр төрийн байгууллага байгуулах, эсвэл төрийн байгууллагад бүтцийн өөрчлөлт хийгдэх шаардлага тавигдах эсэх	Тийм	Үгүй	-
	9.3.Төрийн байгууллагад захиргааны шинэ чиг үүрэг бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	-
10.Микро эдийн засгийн хүрээнд	10.1.Эдийн засгийн өсөлт болон ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	10.2.Хөрөнгө оруулалтын нөхцөлийг сайжруулах, зах зээлийн тогтвортой хөгжлийг дэмжих эсэх	Тийм	Үгүй	-
	10.3.Инфляци нэмэгдэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
11.Олон улсын	11.1 Монгол Улсын олон улсын	Тийм	Үгүй	-

харилцаа	гэрээтэй нийцэж байгаа эсэх			
----------	-----------------------------	--	--	--

4.3. Нийгэмд үзүүлэх үр нөлөө

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуултууд	Хариулт		Тайлбар
1.Ажил эрхлэлтийн байдал, хөдөлмөрийн зах зээл	1.1.Шинээр ажлын байр бий болох эсэх	Тийм	Үгүй	-
	1.2.Шууд болон шууд бусаар ажлын байрны цомхотгол бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	-
	1.3.Тодорхой ажил мэргэжлийн хүмүүс болон хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдэд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	1.4.Тодорхой насны хүмүүсийн ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
2.Ажлын стандарт, хөдөлмөрлөх эрх	2.1.Ажлын чанар, стандартад нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	2.2.Ажилчдын эрүүл мэнд, хөдөлмөрийн аюулгүй байдалд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	2.3.Ажилчдын эрх, үүрэгт шууд болон шууд бусаар нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	2.4.Шинээр ажлын стандарт гаргаж ирэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	2.5.Ажлын байранд технологийн шинэчлэлийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон өөрчлөлтийг бий болгох эсэх	Тийм	Үгүй	-
3.Нийгмийн тодорхой бүлгийг хамгаалах асуудал	3.1.Шууд болон шууд бусаар тэгш бус байдал үүсгэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	3.2.Тодорхой бүлэг болон хүмүүст сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх. Тухайлбал, эмзэг бүлэг, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, ажилгүйчүүдэд, үндэстний цөөнхөд г.м	Тийм	Үгүй	-
	3.3.Гадаадын иргэдэд илэрхий нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
4.Төрийн удирдлага, сайн	4.1.Засаглалын харилцаанд оролцогчдод нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	4.2.Төрийн байгууллагуудын үүрэг,			Сайнаар

засаглал, шүүх эрх мэдэл, хэвлэл мэдээлэл, ёс суртахуун	үйл ажиллагаанд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	нөлөөлөх бөгөөд авлига, албан тушаалын гэмт хэрэг эрс буурч, төрийн албан хаагчдын ёс зүй, сахилга хариуцлага дээшлэх боломж бий болно.
	4.3.Төрийн захиргааны албан хаагчдын эрх, үүрэг, харилцаанд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	4.4.Иргэдийн шүүхэд хандах, асуудлаа шийдвэрлэх эрхэд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	4.5.Улс төрийн нам, төрийн бус байгууллагын үйл ажиллагаанд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
5.Нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал	5.1.Хувь хүний/нийт хүн амын дундаж наслалт, өвчлөлт, нас баралтын байдалд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	5.2.Зохицуулалтын хувилбарын улмаас үүсэх дуу чимээ, агаар, хөрсний чанарын өөрчлөлт хүн амын эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	5.3.Хүмүүсийн амьдралын хэв маяг /хооллолт, хөдөлгөөн, архи, тамхины хэрэглээ/- т нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
6.Нийгмийн хамгаалал, эрүүл мэнд, боловсролын систем	6.1.Нийгмийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжид нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	6.2.Ажилчдын боловсрол, шилжилт хөдөлгөөнд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	6.3.Иргэдийн боловсрол /төрийн болон хувийн хэвшлийн сургуулиар/ олох, мэргэжил эзэмших, давтан сургалтад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	6.4.Нийгмийн болон эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахад сөрөг	Тийм	Үгүй	-

	нөлөө үзүүлэх эсэх		Й	
	6.5.Их дээд сургуулиудын үйл ажиллагаа, өөрийн удирдлагад нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
7.Гэмт хэрэг, нийгмийн аюулгүй байдал	7.1.Нийгмийн аюулгүй байдал, гэмт хэргийн нөхцөл байдалд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	7.2.Хуулийг албадан хэрэгжүүлэхэд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	7.3.Гэмт хэргийн илрүүлэлтэд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	Авлига, албан тушаалын гэмт хэргийн илрүүлэлт сайжирна.
	7.4.Гэмт хэргийн хохирогчид, гэрчийн эрхэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
8.Соёл	8.1.Соёлын өвийг хамгаалахад нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	8.2.Хэл соёлын ялгаатай байдал бий болгох эсэх, эсхүл уг ялгаатай байдалд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	8.3.Иргэдийн түүх, соёлоо хамгаалах оролцоонд нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-

4.4. Байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөө

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуултууд	Хариулт		Тайлбар
		Тийм	Үгүй	
1. Агаар	1.1.Зохицуулалтын үр дүнд агаарын бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
2.Зам тээвэр, түлш эрчим хүч	2.1.Тээврийн хэрэгслийн түлшний хэрэглээг нэмэгдүүлэх/ бууруулах эсэх	Тийм	Үгүй	-
	2.2.Эрчим хүчний хэрэглээг нэмэгдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	2.3.Эрчим хүчний үйлдвэрлэлд нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	2.4.Тээврийн хэрэгслийн агаарын бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
3.Ан амьтан, ургамал хамгаалах	3.1.Ан амьтны тоо хэмжээг бууруулах эсэх	Тийм	Үгүй	-
	3.2.Ховордсон болон нэн ховор	Тийм	Үгүй	-

	амьтан, ургамалд сэргээр нөлөөлөх эсэх			
	3.3.Ан амьтдын нүүдэл, суурьшилд сэргээр нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	3.4.Тусгай хамгаалалттай газар нутагт сэргээр нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
4.Усны нөөц	4.1.Газрын дээрх ус болон гүний ус, цэвэр усны нөөцөд сэргээр нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	4.2.Усны бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	4.3.Ундны усны чанарт нөлөөлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
5.Хөрсний бохирдол	5.1.Хөрсний бохирдолтод нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	5.2.Хөрсийг эвдлэх, ашиглагдсан талбайн хэмжээг нэмэгдүүлэх эсэх	Тийм	Үгүй	-
6.Газрын ашиглалт	6.1.Ашиглагдаагүй байсан газрыг ашиглах эсэх	Тийм	Үгүй	-
	6.2.Газрын зохицуулалтыг өөрчлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
	6.3.Экологийн зориулалтаар хамгаалагдсан газрын зориулалтыг өөрчлөх эсэх	Тийм	Үгүй	-
7.Нөхөн сэргээгдэх/ нөхөн сэргээгдэхгүй баялаг	7.1.Самар, жимс зэрэг нөхөн сэргээгдэх байгалийн баялгийг түүний нөхөн сэргээлтийн хугацаанаас өмнө ашиглах эсэх	Тийм	Үгүй	-
	7.2.Нөхөн сэргээгдэхгүй байгалийн баялгийн ашиглалт нэмэгдэх эсэх	Тийм	Үгүй	-

ТАВ.ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАНУУДЫГ ХАРЬЦУУЛСАН ДҮГНЭЛТ

	Арга	Зорилгодоо хүрэх байдал	Зардал, өгөөжийн харьцаа	Үр дүн
1	“Тэг” зохицуулалт Одоогийн хууль тогтоомжийг хэрэглэх	Асуудлыг шийдвэрлэх хууль тогтоомж байхгүй учраас шийдвэрлэгдэхгүй	Төрийн төсөвт тодорхой дүнгээр нэмэгдэхгүй. Нэмэлт зардал гарахгүй.	Сөрөг
2	Төр, төрийн байгуулагаас	Өөрчлөлт гарахгүй.	Нэмэлт зардал учрахгүй.	Сөрөг

	зохицуулалт хийх			
3	Хэвлэл мэдээллээр дамжуулан олон нийтийг соён гэгээрүүлэх	Өөрчлөлт гарахгүй.	Нэмэлт зардал учрахгүй.	Сөрөг
4	Захиргааны шийдвэр гаргах	Өөрчлөлт гарахгүй.	Өөрчлөгдөхгүй.	Сөрөг
5	Төрийн бус байгууллагаар төрийн тодорхой чиг үүргийг гүйцэтгүүлэх	Өөрчлөлт гарахгүй.	Өөрчлөгдөхгүй.	Сөрөг
6	Шинээр хууль батлах шаардлагагүй	Хүрэх боломжтой.	Нэмэлт зардал учрахгүй. Асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой.	Эерэг

ЗУРГАА.ОЛОН УЛСЫН БОЛОН БУСАД УЛСЫН ХУУЛЬ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТТАЙ ХАРЬЦУУЛСАН БАЙДАЛ

Дэлхийн улс орнууд усан цахилгаан станц барих аливаа төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлж эхлэхээсээ өмнө иргэдтэй санал солилцож, газар чөлөөлөх, нөхөх олговрын асуудлыг нэн тэргүүнд шийддэг.

Олон улсын эрчим хүчний агентлагаас дэлхийн 80 гаруй улс орон зөвлөгөө, зөвлөмж, төсөл авч хэрэгжүүлдэг бөгөөд улс орнуудын цахилгаан эрчим хүчний байгууллагууд, Засгийн газар, агентлагууд, эрчим хүчний бүхий л салбарын байгууллагууд, цахилгаан эрчим хүчний судалгааны байгууллагууд, их дээд сургуулиуд зэрэг янз бүрийн байгууллагуудтай хамтран ажилладаг.

Одоогоор тус байгууллагын зүгээс Канад, Хятад, Финланд, Франц, Япон, Норвеги, Испани, Швед, Их Британи зэрэг есөн улстай хамтарч усан цахилгаан станцын талаар үйл ажиллагаа явуулдаг.

Энэхүү байгууллагын гол зорилго нь одоо байгаа усан цахилгаан станцын техникийн болон зохион байгуулалтыг сайжруулж, цаашид байгаль орчин, нийгэмд хариуцлагатай байдлаар усан цахилгаан станцын ашиглалтыг нэмэгдүүлэх явдал юм.

Мөн усан цахилгаан станцын төсөл хэрэгжүүлэхээр зорьж байгаа улс орнуудад зөвлөх үйлчилгээг үзүүлж, техник, эдийн засгийн болон байгаль орчны үнэлгээ, иргэдийн нүүлгэн шилжүүлэлт, нөхөх олговор олгохтой холбоотой эдийн засгийн судалгаа зэргийг төсөл хөтөлбөрийн хүрээнд хийж гүйцэтгэдэг.

Олон улсын эрчим хүчний агентлагийн дэмжлэгтэйгээр усан цахилгаан станцын төсөл хэрэгжүүлэхдээ иргэдийг нүүлгэн шилжүүлсэн болон нөхөх олговор олгосон жишээ:

Улс орон	Өрхийн тоо	Хүний тоо	Нөхөх олговор Мөнгөн дүн /мянган ам.доллараар/
Канад			6.0
Финлянд	280	700	1.6
Япон	1000	20,000	4.8
Франц	250	3,500	2.3
Норвеги	120	1,800	
Испани	45	900	0.9
Швед	300	950	1.8
Вьетнам	44 тосгон	100,591	1

Төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх явцад тухайн орны Засгийн газраас хууль, тогтоомж шийдвэр гаргахдаа эдгээр нэр томъёог ашигладаг байна.

Нөлөөлөлд өртсөн өрх:

Нэг дээвэр дор амьдардаг, нэг тогооноос хооллодог төслийн, эсвэл төслийн зарим бүрэлдэхүүн хэсгийн нөлөөлөлд өртсөн бүх хүн; нэг үндсэн гэр бүл, эсвэл гэр бүлийн гишүүдийн бүлэг байж болно.

Нөлөөлөлд өртсөн иргэд:

Төсөлтэй холбоотой өөрчлөлтийн улмаас газар, ус, бусад байгалийн эх үүсвэрийг ашиглах явцад орлого, эд хөрөнгөө алдаж байгаа нөлөөлөлд өртсөн иргэд.

Нөхөх олговор: Төсөлтэй холбоотой нөлөөллийн улмаас учирсан эд хөрөнгийн алдагдалын оронд нөхөн олгох үнийг бэлнээр буюу бэлэн бусаар төлөх.

Туслалцаа авах эрх:

Алдагдлын бодит байдлаас хамааран, нөлөөлөлд өртсөн иргэдийн эдийн засаг нийгмийн суурийг хэвээр хадгалах үүднээс авч хэрэгжүүлэх нөхөх олговор, орлого сэргээх, нүүхэд туслах, орлогыг нөхөх, шилжүүлэн байршуулах зэрэг нөлөөлөлд өртсөн иргэдэд тохирох төрөл бүрийн арга хэмжээг хэлнэ.

Суурьших газрын иргэд:

Нөлөөлөлд өртсөн иргэдийн шилжин суурьшиж байгаа газрын ойролцоо оршин сууж байгаа иргэд.

Орлого сэргээх:

Нөлөөлөлд өртсөн иргэдийн орлогын эх үүсвэр болон амьжиргааг дахин шинээр бий болгох.

Албадан нүүлгэн шилжүүлэлт:

Хөгжлийн төслийн үр дагавраар, нөлөөлөлд өртсөн иргэдийг амьжиргаа, орлого, эд хөрөнгийн эх үүсвэрээ шинээр бий болгохыг шаардах бүтэн эсвэл хэсэгчлэн, байнга эсвэл түр зуур нүүлгэн шилжүүлэх (дахин нүүлгэх, оршин сууж байгаа газраа эсвэл орон байраа алдах), эдийн засгийн өөрчлөлт (газар, эд хөрөнгөө алдах, эд хөрөнгө, орлогын эх үүсвэр эсвэл амьжиргааны хэрэгсэлдээ хүрэх боломжоо алдах).

Газар чөлөөлөх:

Нийтийн хэрэгцээний зориулалтаар иргэний өмчилсөн, эсвэл өмчлөхөөр эзэмшиж байгаа газрыг бүхэлд нь буюу хэсэгчлэн чөлөөлөхийг нөхөн олговор олгох нөхцөлтэйгээр иргэнээс шаардах үйл явц.

Нөхөн сэргээх:

Чөлөөлж байгаа өмч хөрөнгийн орлуулах үнийн төлбөрөөс бусад Азийн Хөгжлийн банкны “Албадан нүүлгэн шилжүүлэх бодлого”-ын дагуу авах хохиролгүй болгох арга хэмжээ.

Шилжүүлэх:

Нөлөөлөлд өртсөн иргэдийг төслөөс өмнө оршин сууж байсан газраас нь нүүлгэн шилжүүлэх.

Орлуулах үнэ:

Хөдөө аж ахуй болон оршин суух зориулалтын газар, үр тариа, мод бусад төрөл бүрийн эд хөрөнгөнд олгох үнэн зөв нөхөн олговрыг зах зээлийн үнээр тооцсон үнэлгээ. Байшин, бусад хийцийг дахин барих үнийг тооцохдоо барилгын материалын болон ажлын хөлсийг тухайн үеийн зах зээлийн ханшаар ямар нэгэн элэгдэл хорогдол эсвэл ашиглаж болохуйц барилгын үлдэгдэл материалыг тооцолгүйгээр гаргана.

Нийгмийн бэлтгэл:

Нүүлгэн шилжүүлэлтийн гол шийдвэрийг гаргахаас өмнө нөлөөлөлд өртсөн иргэдтэй тэдний нүүлгэн шилжүүлэлтийг даван туулах чадварыг нэмэгдүүлэхийн тулд зөвлөлдөх уулзалт зохион байгуулах явц.

Газрыг түр зуур ашиглахад гарах нөлөө:

Төлөвлөгдсөн байгууламжийн зурвас газрын гадна талд байгаа газрыг барилгын ажлын явцад түр зуур ашиглах үед иргэд газраа түр хугацаагаар ашиглуулах, тухайн газарт байгаа хийц, амьжиргааны болон бизнесийн нөхцөлд хохирол учирвал, эдгээр нөлөөллийг багасгахад нөхөн олговор олгох шаардлагатай.

Узуфрукт: Өөр хүний, эсвэл илүү том хэмжээний нийгмийн бүлэг, хамт олны өмчлөлд байгаа газрыг ашиглах, үр шимийг нь хүртэх эрх.

Эмзэг бүлэг:

Нүүлгэн шилжүүлэлтийн нөлөөлөлд илүүтэй өртөж болох ядуу, хөгшин, хөгжлийн бэрхшээлтэй, өрх толгойлсон эмэгтэй зэрэг харилцан адилгүй бүлэг иргэд.

Тогтвортой хөгжил

НҮБ-ын Байгаль орчин, хөгжлийн хорооноос 1987 онд хэвлэн гаргасан “Бидний ирээдүй” Брундтландын тайланд тогтвортой хөгжлийг “хойч үеийн хэрэгцээг хязгаарлахгүйгээр өнөөдрийн хэрэгцээгээ хангаж чадах хөгжил” гэж тодорхойлжээ. Ерөнхийдөө, эдийн засаг, байгаль орчин, нийгмийн тэнцвэртэй хөгжлийг тогтвортой хөгжил гэж ойлгодог.

Эрчим хүчний хувьд тогтвортой хөгжлийн хүрээнд оролцогчдод тухайн төсөл, хөтөлбөрийн талаарх мэдээллийг үр дүнтэй хүргэх замаар тэдгээрийн дэмжлэгийг авах, олон нийт хэрхэн бодлого, шийдвэр гаргах үйл явцад оролцох (*нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор, ажил эрхлэх боломж, оролцооны хяналт шинжилгээ*)

талаар ойлголт өгөх ба эцсийн үр дүнгийн талаар оролцогчдод тогтмол эргэн мэдээлэл хийх багтана.

Тогтвортой Амьжиргааны Арга Зүй /ТААЗ/

Усан цахилгаан станцын төслийн үе шат бүрийн онцлогоос хамаарч нийгэмд янз бүрийн нөлөөлөл үүсч болох бөгөөд түүнийг үнэлэх олон янзын аргууд байдаг. Үндсэндээ, орон нутгийн нийгмийн нөлөөлөл, учирч болох эрсдэлийг үнэлэх 2 төрлийн арга зүйн хандлага байдаг. Үүнд:

- Мэргэжилтнүүдэд түшиглэсэн буюу дээрээс доош чигтэй
- Орон нутгийн иргэдэд түшиглэсэн буюу доороос дээш чигтэй

Эхний хандлага нь нийгмийн шинжлэх ухаан болон бусад судалгааны үр дүнд суурилсан, түүнээс эхтэй юм.

Хоёр дахь хандлага нь илүү орон нутгийн онцлогыг харгалзсан, орон нутгийн нийгмийн нөхцөл байдал, үнэлэмж, амьжиргаа зэргийг нарийвчлан авч үзэхэд анхаардаг. Энэ 2 хандлагыг сайтар хослуулан хэрэглэх нь уул уурхай, эрчим хүчний нийгмийн нөлөөлөл, эрсдэлийг урьдчилан тодорхойлж, хариу арга хэмжээ авахад ихээхэн ач холбогдолтой юм.

Түүнчлэн нөлөөллийг тодорхойлох, мониторинг хийхэд олон шинжлэх ухааныг хослуулсан хандлага нилээд дэлгэрч байна.

Сүүлийн үед Тогтвортой Амьжиргааны Арга Зүй /ТААЗ/-г уул уурхайн орон нутгийн нийгэмд үзүүлэх нөлөөлөл ба бий болгох боломжуудыг ойлгоход нилээд ашиглах болсон. ТААЗ-н гол давуу талууд нь үнэлгээний аргуудыг хослуулж болдог, бичил түвшинд анхаардаг, олон талт мэдээллийг системтэй авч үздэг, оролцооны аргыг ашигладаг зэрэг юм.

Энэ арга зүй нь уламжлалт арга зүйн макро түвшин, эдийн засгийн нөхцөлд л анхаардаг байдлаас ихээхэн ялгаатай юм. Жишээ нь байгаль орчны байдлаас шууд хамааралтай малчдын амьжиргааны эмзэг байдлыг сайн ойлгоход ТААЗ ач холбогдолтой.

Амьжиргаа гэдэг нь хувь хүн ба өрхийн амьдрах арга, орлогын эс үүсвэр юм. Ялангуяа энэ нь хувь хүн, өрх гэр амьдралын суурь хэрэгцээ буюу хоол хүнс, ус, орон байр, хувцас зэрэгтэй байж, нийгмийн харилцаанд оролцож байх явдал юм. Амьжиргааны эх үүсвэрүүд нь харилцан хамааралтайн зэрэгцээ тэдгээрт гадаад орчин нөхцөл чухлаар нөлөөлж байдаг. Амьжиргаа нь гэнэтийн өөрчлөлт, хямралыг даван туулах, мөн ирээдүйн нөөц сууриа эвдэлгүйгээр одоогийн болон цаашдын чадавх, хүчин зүйлүүдээ хадгалж, тэлэх чадвартай бол тогтвортой буюу даван туулах чадвартай байна гэсэн үг юм. Хүмүүс амьдрахын тулд тулд тогтвортой амьжиргаатай байх хэрэгтэй.

ТААЗ нь орон нутгийн түвшинд иргэдийн амьжиргааг бий болгох, хадгалж байхад дараах 5 капитал чухал үүрэгтэй гэж үздэг. Эдгээр нь хүний, нийгмийн, эдийн засгийн буюу санхүүгийн, биет, байгалийн капитал юм.

- **Хүний капитал** – орон нутгийн хүний капиталыг хүн амын хэмжээ, нас, онцлогууд, боловсрол, чадвар, эрүл мэнд зэргээр төлөөлүүлэн авч үздэг.

- **Нийгмийн капитал** – Хувь хүн амьжиргаагаа залгуулахад хэрэгтэй нийгмийн хүчин зүйлс, хүмүүсийн холбоо хэлхээ, бүлэг, байгууллага дахь оролцоо зэрэг юм. Орон нутгийн түвшин дэх нийгмийн капиталыг хн амын шилжих хөдөлгөөн, орон нутгийн хүн амын бүтэц, онцлог, хоршоо, бүлгүүдийн тоо, гэр бүлийн бүтэц, гэмт хэргийн гаралт зэрэг янз бүрийн үзүүлэлтээр авч үздэг.

- **Эдийн засгийн ба санхүүгийн капитал** – амьжиргаагаа хангах, дээшлүүлэхэд шаардлагатай хувь хүний хөрөнгө, санхүүгийн нөөц (*жишээ нь ажил, гэр бүлийн орлого, бэлэн мөнгө, хадгаламж, зээл*).

- **Биет капитал** – хувь хүний амьжиргаанд шаардлагатай суурь дэд бүтэц, үйлдвэрлэлийн хэрэгсэл. Нийтийн ззэмшлийн, бүтээн байгуулсан, орон нутгийн дэд бүтэц (*барилга, байгууламж, үйлчилгээ гэх мэт*) болон байр сууцанд хүртээмж ямар байдаг, тэдгээрийн төрөл, хэмжээ зэрэг асуудлыг ойлгоно.

- **Байгалийн капитал** – орон нутгийн давуу тал, тогтвортой хөгжилд хувь нэмэртэй байгалийн нөөц, орчин юм. Энэ нь эрдэс баялаг, бэлчээр, ус, газар тариалангийн үржил шимт хөрс, ой мод орон нутагт санхүүгийн болон бусад үр ашгийг бий болгож байдаг нөөцүүд болон нуур, гол горхи зэрэг аялал жуулчлалыг дэмжиж, мөн нийгмийн, соёлын, амралтын үнэ цэнийг агуулдаг хүрээлэн буй орчны бусад нөөцүүд юм.

Төслийг боловсруулах, төлөвлөлтийг хийх явцад нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэж эхэлдэг. Нүүлгэн Шилжүүлэлтийн Төлөвлөгөө /НШТ/ нь тухайн төслийн нийгэм, байгаль орчин нөлөөлөх байдлын үнэлгээтэй уялдан боловсруулагдаж, нүүлгэн шилжүүлэлтийг төлөвлөх, зохион байгуулах үндсэн баримт бичиг болдог.

Нүүлгэн шилжүүлэлт амьжиргаанд нөлөөлөх нь

Байгалийн капитал: Нүүлгэн шилжүүлэлт байгалийн капиталд хэрхэн сөрөг нөлөөлөл үзүүлдгийг нотолсон маш олон судалгаа бий.

Жишээ нь малчдын хувьд бэлчээрийн хэмжээ багасах, бэлчээр хуваагдах, отор нүүдэл хийх боломж хумигдах гэх мэт бэрхшээл үүсгэдэг. Эдгээр нь малчдын амьжиргаанд шууд нөлөөлдөг.

Хүний капитал: Нүүлгэн шилжүүлэлт нь нөлөөлөлд өртсөн иргэдэд ажлын байр, тэдний хүүхдүүдэд зориулсан сургалтын тэтгэлэг зэрэг боломж бий болгох боломжтой ч хүмүүс нүүн шилжсэний улмаас сэтгэл санааны, орчны өөрчлөлтөөс болж эрүүл мэндэд нь сөргөөр нөлөөлөх зэрэг асуудал учруулдаг.

Эдийн засгийн ба санхүүгийн капитал: Нөхөн олговор нь өрх бүрийн хувьд ялгаатай байж болох юм. Монгол улсын хувьд нүүлгэн шилжүүлэлтийн нөхөн олговрын багцад мөнгөн төлбөр болон сургалтын тэтгэлэг, ажлын байр, өвөлжөө хаваржааг нүүлгэх, шинээр барих, банкны зээл авахад дэмжлэг үзүүлэх гэх мэт зүйлс орсон жишээнүүд байна.

Биет капитал: Нүүлгэн шилжүүлэлт хийхдээ компани нь худаг, өвөлжөө зэрэг шинэ биет дэд бүтцийг барьж өгч болох юм. Зарим компаниуд иргэдэд ногооны хүлэмж барих, жижиг үйлдвэрийн барилга зэрэг дэд бүтэц барих, мөн шаардлагатай тоног төхөөрөмж худалдан авахад нь шаардлагатай 48 зээлийн тусламж үзүүлдэг. Нүүлгэн шилжүүлэлтээс биет капиталд үзүүлэх олон янзын сөрөг нөлөөлөл бий. Зарим малчдын ярьснаар уул уурхайн үйл ажиллагааны улмаар бэлчээр хомсдож жил тойрон өвөлжөөндөө байх тохиолдол гардаг байна.

Нийгмийн капитал: Шинэ газар нутагт нүүн ирсэн иргэдийн хувьд тэр нутагт амьдарч буй иргэдтэй зөрчилдөх, мөн өмнөх нийгмийн байр суурь, холбоо харилцаагаа алдах эрсдэл байдаг. Зарим нутагт нүүлгэн шилжүүлэлт нь бэлчээрийн даацад нөлөөлж, улмаар уугуул-суугуул гэсэн маргаан дэгдээх тохиолдол байна.

Нүүлгэн шилжүүлэлтийн бодлогод баримтлах зарчим

Нүүлгэн шилжүүлэлт хийхээр болсон бол орон нутгийн захиргаа, уул уурхайн компаниуд дараах асуудлыг сайтар авч үзэх хэрэгтэй. Үүнд:

- Орон нутгийн захиргаа болон компаниуд нүүлгэн шилжүүлэлтэнд орсон иргэд, өрхүүдтэй харилцах, зөв удирдан зохион байгуулах талаар хангалттай мэдээлэл, чадавхтай байх
- Компани нь өрхийн түвшний нийгэм, эдийн засгийн нөхцөл, нүүлгэн шилжүүлэлтээс үзүүлэх нөлөөллийн тухай судалгаа хийх
- Компани нь судалгаа болон орон нутгийн удирдлага, нөлөөлөлд өртсөн иргэдтэй зөвлөлдөх замаар Нүүлгэн Шилжүүлэлтийн Төлөвлөгөө боловсруулж хэрэгжүүлэх
- Төрийн байгууллагын ажилтнууд компаниудад зохих хяналтыг тавихад нийтлэг мөрддөг стандартууд болон компанийн бодлогын талаар мэдээлэлтэй байх
- Орон нутгийн захиргаа нь нүүлгэн шилжүүлэлтийн ажлын бэлтгэлийг хангах, зохицуулах чиглэлээр идэвхтэй оролцох
- Компаниуд нь тогтвортой амьжиргаанд нүүлгэн шилжүүлэлтээс үзүүлэх нөлөөллийг тооцох тодорхой арга зүй, томъёог ашиглан нөхөн олговрын зохистой, ойлгомжтой шалгууртай байх
- Компаниуд нь нүүлгэн шилжүүлэлтийг иргэдтэй байгуулсан гэрээний үндсэн дээр хэрэгжүүлж, чингэхдээ иргэн, өрх тус бүртээ ганцаарчлан тохиролцох хэлбэрээр бус хамтын зарчмаар нөхөн олговрын болон бусад асуудлыг шийдвэрлэх
- Орон нутгийн захиргаанаас нүүлгэн шилжүүлэлттэй холбоотой иргэд, бусад оролцогч талуудад үнэ төлбөргүй хууль зүйн зөвлөгөө өгөх, зохион байгуулах

Үндсэн нэр томъёо, ойлголтуудын тайлбар

Тогтвортой Амьжиргааны Арга Зүй /ТААЗ/ төслийн улмаас иргэд, орон нутгийн амьжиргаанд үзүүлэх нөлөөллийг авч үзэх арга бөгөөд 5 капиталыг үндэс болгодог.

Нийгэмд Нөлөөлөх Байдлын Үнэлгээ: – аливаа төлөвлөгөөт үйл ажиллагааны (бодлого, хөтөлбөр, төлөвлөгөө, төсөл) болон түүнээс улбаатай нийгмийн өөрчлөлтүүдийн улмаас шууд болон шууд бусаар үүсч болох эерэг, сөрөг үр дагаврыг тодорхойлох, мониторинг хийх, хариу арга хэмжээ авах үйл явц юм.

Нүүлгэн шилжүүлэлт: –төслийн улмаас хүмүүс нэг газраас нөгөөд нүүн шилжих үйл явц

Биет алдагдал: –уул уурхайн төсөлд шаардлагатай газар олголтын улмаас иргэд орон байр ба газартай холбоотой бусад капиталаа алдах явдал.

Нөлөөлөлд өртсөн өрх: –төслийн улмаас амьжиргааны эх үүсвэр нь шууд болон дам байдлаар нөлөөлөлд орсон өрх.

Эдийн засгийн алдагдал: –төслийн газар олголтоос болон ус, газар зэрэг нөөцийг ашиглах байдалд гарсан өөрчлөлтөөс болж амьжиргаанд учрах сөрөх нөлөөлөл

Нүүлгэн шилжүүлэлтийн төлөвлөгөө: –нүүлгэн шилжүүлэлтийг хэрхэн зохион байгуулах талаарх нарийвчилсан стратеги, төлөвлөгөө

Эдгээрийг төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэхээс өмнө улс орны Засгийн газраас дэмжиж хууль, тогтоомж бусад шийдвэр гаргадаг байна.

ДОЛОО. ЗӨВЛӨМЖ

Энэхүү урьдчилсан тандан судалгаанаас шинээр хуулийн төсөл боловсруулах замаар зорилго бүхий асуудлыг зохицуулах нь зардал, өгөөжийн харьцааны тооцоогоор эерэг үр дүнтэй байхаар харагдаж байна. Тиймээс Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төсөл боловсруулах нь зүйтэй байна. Үүнд:

1.Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц барьж байгуулах байршил, хилийн зааг дотор амьдарч буй, тус төслийн нөлөөлөлд өртсөн орон нутгийн айл өрх тус бүрд нэг удаа 30 сая төгрөгийн нөхөх олговор олгох,

2.Нөхөх олговрыг улсын төсвөөс бус, төслийн санхүүжилтийн үлдэгдэл хөрөнгөнөөс гаргуулах талаар тусгасан болно.

---oOo---

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль;
2. Хууль тогтоомжийн тухай хууль;
3. Засгийн газрын 2016 оны 01 дүгээр сарын 25-ны өдрийн “Аргачлал батлах тухай” 59 дүгээр тогтоол;
4. eahydro.org/media/261f7412/Survey%20on%20Positive%20and%20Negative%20Environmental%20and%20Social%20Impacts%20and%20Effects%20of%20Mitigation%20Measures%20on%20Hydropower%20Development.pdf?fbclid=IwAR2Bae9vz0SOgnOLyRG1nhXPYfn
5. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34442/Managing-Social-Risks-and-Impacts-from-Hydropower-Development-Sharing-Experience-from-a-Medium-Sized-Dam-Project-in-Vietnam.pdf?sequence=1&fbclid=IwAR29ELqmwY5BcFLXIKazbTER0RVaMucUTrdNkx6LYZVllybNtgAGlpth2I8>
6. https://news.mongabay.com/2016/08/promised-us1-billion-in-belo-monte-dam-compensation-largely-unpaid/?fbclid=IwAR0dCq41XKwt_lIzQq6hQwzUWhq8K3q6SGh7Dvha2d8jMxN41MnKRMx1U7Q
7. <https://www.renewableenergyworld.com/news/>

---oOo---

**НӨХӨХ ОЛГОВОР ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛД
ХИЙСЭН ЗАРДЛЫН ТООЦООНЫ ТАЙЛАН**

Улаанбаатар 2022

ГАРЧИГ

НЭГ.ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

ХОЁР.НӨХӨХ ОЛГОВОР ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БАТЛАГДСАНААР ИРГЭНД ҮҮСЭХ ЗАРДАЛ

ГУРАВ.НӨХӨХ ОЛГОВОР ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БАТЛАГДСАНААР ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДЭД ҮҮСЭХ ЗАРДЛЫН ТАЛААР

ДӨРӨВ. НӨХӨХ ОЛГОВОР ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БАТЛАГДСАНААР УЛСЫН ТӨСӨВТ ҮҮСЭХ ЗАРДЛЫН ТАЛААР

ТАВ.ДҮГНЭЛТ

НӨХӨХ ОЛГОВОР ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛД ХИЙСЭН ЗАРДЛЫН ТООЦООНЫ ТАЙЛАН

НЭГ.ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн¹ 18 дугаар зүйлийн 18.1 дэх хэсэгт “Хууль тогтоомжийн төслийг баталснаар тухайн хууль тогтоомжийн үйлчлэх хүрээнд хамрагдах иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд үүсэх зардлын тооцоог тухай бүр гаргаж, зардал, үр өгөөжийн харьцааг энэ хуулийн 12.1.4-т заасан аргачлалын дагуу тодорхойлно.” гэж заасны дагуу Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төсөл батлагдсанаар уг хуулийн үйлчлэх хүрээнд хамаарах иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд үүсэх зардлыг Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралтаар батлагдсан “Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо хийх аргачлал” /цаашид “аргачлал” гэх/-ын дагуу тооцлоо.

Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төсөл батлагдсанаар уг хуулийг хэрэгжүүлэх иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагад үүсэх зардал, ачааллыг тооцож, үүнийг хялбарчлах, бууруулах талаар санал боловсруулахад энэхүү тайлан чиглэгдсэн болно.

Хуулийн төслөөр иргэн, хуулийн этгээдийн хүлээж буй үүрэг, төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг тодорхойлоход уг төсөл нь анхдагч хуулийн хэлбэрээр бичигдэж байгаа буюу уг харилцаа нь шинээр зохицуулагдаж буй харилцаа байх тул шинээр буюу өмнө нь гүйцэтгэж байгаагүй үүргийн хүрээнд хязгаарлан зардал тээгч этгээдүүдийн зардлыг тооцох болно. Хуулийн төслөөр шинээр бий болж байгаа үүргийн зардал тооцох болно.

Тодруулбал, тус аргачлалд зааснаар хуулийн этгээдийн зардлыг тооцохдоо хууль тогтоомжоор төрийн байгууллагаас бусад аж ахуйн нэгж, байгууллагад хүлээлгэж байгаа үүргийг хэрэгжүүлэхэд зарцуулах мөнгөн зардлыг, иргэнд үүсэх зардлыг тооцохдоо хууль тогтоомжоор иргэнд хүлээлгэж байгаа үүргийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан зарцуулах цаг хугацааг тус тус оруулан тооцохоор заасан.

Иймд тус аргачлалд заасан журмыг үндэслэн зардлыг төрийн байгууллагын зардал, хуулийн этгээдийн зардал, иргэнд үүсэх зардал гэсэн гурван төрлөөр тооцож үзнэ.

Мөн тус хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлыг тооцоход дор дурдсан нийтлэг зарчмыг баримтлан ажилласан болно.

Үүнд:

- Хуулийн этгээд, иргэн, төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг нэг бүрийг оновчтой тодорхойлох;
- Үүрэг гүйцэтгэхэд зарцуулах хугацааг тогтооход бодитой хандах;

¹ “Төрийн мэдээлэл” эмхтгэлийн 2015 оны 7 дугаар сарын 03-ны өдрийн 25 дугаарт нийтлэгдсэн.

- Бодит тоо баримт, мэдээлэлд тулгуурлах;
- Аргачлалд заасан тооцоо хийх үе шатыг баримтлах.

ХОЁР.НӨХӨХ ОЛГОВОР ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БАТЛАГДСАНААР ИРГЭНД ҮҮСЭХ ЗАРДАЛ

Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төсөл батлагдсанаар иргэнд үүсэх зардлыг тооцоолохдоо дараах үе шатыг баримтална.

Үүнд:

1. Иргэний гүйцэтгэх үүргийг тогтоох;
2. Цаг хугацаа болон гарч болох зардлыг тооцох;
3. Тоон үзүүлэлтийг тооцох;
4. Нийт дүнг тооцож гаргах;
5. Хялбарчлах боломжийг шалгах.

Нэгдүгээр үе шатны хүрээнд: Энэ хэсэгт Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төслийг нэг бүрчлэн судалж хуулийн төслөөр иргэнд тодорхой үүрэг гүйцэтгэхийг даалгасан эсэхийг тогтоож, гарах зардлыг тооцно.

Хуулийн төслөөр иргэдэд шинээр үүрэг гүйцэтгэхийг даалгаагүй байх тул зардал үүсгэх зохицуулалт байхгүй байна.

Иймд аргачлалд заасны дагуу цаашид зардал үүсгэх эсэхийг тооцоолох шаардлагагүй бөгөөд Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төсөл нь иргэдэд зардал үүсгэхгүй гэж үзлээ.

ГУРАВ.НӨХӨХ ОЛГОВОР ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БАТЛАГДСАНААР ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДЭД ҮҮСЭХ ЗАРДЛЫН ТАЛААР

Энэ хэсэгт Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төсөл батлагдсанаар хуулийн этгээд тодорхой төрлийн үүрэг гүйцэтгэхийг даалгасан буюу шаардсан бол үүний дагуу хуулийн этгээдэд үүсэх зардлыг мөнгөн дүнгээр тооцоолон гаргах юм.

Ийнхүү үүсэх зардлыг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын дөрөвдүгээр хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо хийх аргачлал”-ын 2 дугаар зүйлийн 2.1 дэх хэсэгт заасны дагуу дараах үе шаттайгаар тооцоолно.

Үүнд:

1. Хуулийн этгээдийн гүйцэтгэх үүргийг тогтоох;
2. Нэг бүрийн зардлыг тооцох;
3. Тоон үзүүлэлтийг тооцох;
4. Нийт зардлын дүнг тооцож гаргах;
5. Хялбарчлах боломжийг шалгах;
6. Нэмэлт зардлыг тооцох.

Нэгдүгээр үе шатны хүрээнд: Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төслийн хүрээнд хуулийн этгээдэд ямар үүргийг шинээр бий болгож байгааг тодорхойлж уг үүргийг гүйцэтгэхэд шаардлагатай баримт бичгийн агуулгыг тодорхойлсны үндсэн

дээр зардлын тооцоог хийх болно.

Хуулийн төслийг судлан үзэхэд хуулийн этгээдэд шууд үүрэг бий болгосон заалт байхгүй байна.

Иймд аргачлалд заасны дагуу цаашид зардал үүсгэх эсэхийг тооцоолох шаардлагагүй бөгөөд Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төсөл нь хуулийн этгээдэд зардал үүсгэхгүй гэж үзлээ.

ДӨРӨВ.НӨХӨХ ОЛГОВОР ОЛГОХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БАТЛАГДСАНААР УЛСЫН ТӨСӨВТ ҮҮСЭХ ЗАРДЛЫН ТАЛААР

Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төслийн дагуу төрийн байгууллага буюу улсын төсөвт үүсэх зардлыг тооцоолохдоо дараах дарааллыг баримтлах болно.

Үүнд:

1. Төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүргийг тогтоох;
2. Уг үүргийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хүний нөөцийг тодорхойлох;
3. Гарах зардлыг тодорхойлох;
4. Зардлын төрлүүдийг нэгтгэн тооцох;
5. Хувилбарыг нягталж, үр дүнг танилцуулах.

Нэгдүгээр үе шатны хүрээнд: Энэ хэсэгт төслийн зохицуулалтыг уншиж судлах замаар тодорхой үүрэг хүлээж буй байгууллага байгаа эсэхийг тодорхойлж, уг байгууллага нь ямар чиг үүрэг буюу ажил үйлчилгээ шинээр гүйцэтгэх, эсхүл одоо гүйцэтгэж байгаа чиг үүрэг, ажил үйлчилгээ хуулийн төслийн дагуу өргөжиж байгаа эсэхийг хуулийн төслөөс тогтоох юм.

Гүйцэтгэх чиг үүрэг гэдэгт хуулийн төслөөр төрийн холбогдох байгууллагад даалгасан бүртгэл хийх, зөвшөөрөл олгох зэрэг төрийн байгууллагаас үзүүлж буй ажил үйлчилгээг ойлгох юм.

Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төслийг судлан үзэхэд шинэ төрлийн буюу зардал үүсгэх боломжтой үүргийг шинээр бий болгоогүй байна. Өөрөөр хэлбэл, Монгол Улсын Засгийн газар, БНХАУ-ын Засгийн газар хоорондын “Зээлийн ерөнхий хэлэлцээр”-ээр шийдвэрлэгдсэн Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станцын бүтээн байгуулалтын санхүүжилт 288.5 сая ам.долларын үлдэгдэл хөрөнгөнөөс айл өрхүүдэд олгох нөхөх олговорын асуудлыг шийдвэрлэхээр тусгагдсан байна.

Төрийн байгууллагад шинээр үүрэг үүсгээгүй байх тул цаашид зардал үүсгэх эсэхийг тооцоолох шаардлагагүй бөгөөд Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төсөл нь төрд зардал үүсгэхгүй гэж үзлээ.

ТАВ.ДҮГНЭЛТ

Нөхөх олговор олгох тухай хуулийн төслийн зардлыг Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралтаар баталсан “Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо хийх аргачлал”-ыг баримтлан тооцоолов.

Хуулийн төслийн судлан үзэхэд төсөл нь зардал тээгч 3 этгээдийн хэн алинд нь зардал үүсгэх зохицуулалт агуулаагүй байна.

Иймээс уг хуулийн төсөл нь улсын төсөвт ачаалал үүсгэхгүй. Улсын төсөвт ачаалал үүсгэхгүй тул зардлыг бууруулах талаар санал гаргаагүй болно.

--- оОо ---

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖИЙН ЖАГСААЛТ

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль;
2. Хууль тогтоомжийн тухай хууль;
3. Монгол Улсын Засгийн газрын 2018 оны 05 дугаар сарын 30-ны өдрийн 160 дугаар тогтоол;
4. Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 01 дүгээр сарын 25-ны өдрийн “Аргачлал батлах тухай” 59 дүгээр тогтоол.

---oOo---